

VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Statushouders aan het werk in de bieb

Stagiairs houden de bibliotheek fit

Bibliotheken in de (televisie)reclame

Aat Vos ontvangt Karl-Preusker-Medaille

Nummer 8 | Jaargang 25 | Oktober 2021

A portrait of Femke Reijnen, a woman with curly brown hair and blue-rimmed glasses, smiling and resting her chin on her hand. She is wearing a black shirt with pink polka dots. The background is a blurred bookshelf.

Femke Reijnen,
coördinator Taalhuis en VoorleesExpress
bij Bibliotheek Z-O-U-T

Bibliotheekonline

Veel bibliotheken in Nederland maken al gebruik van het speciaal door Graficom ontwikkelde cloud platform voor bibliotheken:
"Bibliotheekonline"

Wilt u ook **geen omkijken meer** hebben naar uw IT-omgeving voor wat betreft kantoor en publiek? Wilt u zeker weten dat uw **security** op orde is?

Wilt u dat al uw medewerkers inclusief vrijwilligers op alle openingstijden van uw bibliotheek kunnen **bellen naar de servicedesk**?

Wilt u ook ervaren wat de voordelen en mogelijke **kostenbesparingen** voor uw organisatie zijn?

Neem dan contact met ons op voor een **vrijblijvende kennismaking** om te kijken wat we voor u kunnen betekenen via het telefoonnummer:
088 472 34 26 of per e-mail via info@graficom.com

Graficom Group

Graficom Solutions BV

info@graficom.com

www.graficom.com

Hebbes!

Databanken voor uittreksels en recensies

Adviseer scholieren de
Uittrekselbank & LiteRom
voor hun boekverslagen

Download
promotie-
materiaal

De Uittrekselbank en LiteRom kunnen door álle bibliotheekleden gratis worden geraadpleegd. Ook vanuit huis.

Er zijn in oktober ook QR-stickers verstuurd naar alle hoofdvestigingen. Door deze QR te scannen met de camera van je mobiel, ga je direct naar het uittreksel of de recensie van een boek. Superhandig!

Kijk voor gratis promotiemateriaal en QR-codes op:
nbdbiblion.nl/thuis

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij

Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie

Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie

redactie@bibliotheekblad.nl

Website en sociale media

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- [facebook.com/bibliotheekblad](https://www.facebook.com/bibliotheekblad)
- twitter.com/bibliotheekblad
- [linkedin.com/company/bibliotheekblad](https://www.linkedin.com/company/bibliotheekblad)

Tekstcorrectie

Marijn Mostart

Medewerkers

Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dassing, Elselien Dijkstra, Dionne Dinkhuijsen, Anne van den Dool, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving

SNEP grafische dienstverlening

Lay-out

Thomson Digital

Opmaakbegeleiding

Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk

Damen Drukkers

Redactieadviesraad

Erik Boekesteijn, Jan Gommer, Wendy de Graaff, Wim Keizer, Gerard Meijer, Wanda Moelands

Abonnementen Nederland

Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www.aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter: @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België

Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementprijs

Per 1 januari 2021 kost een abonnement in Nederland € 209,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 199,95, los nummer € 20. Abonnementprijs België: € 228,95. Overige landen € 262,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Thuisabonnement met korting

In verband met de coronacrisis is het vanaf 2021 mogelijk om voor medewerkers van bibliotheken in Nederland een kortingsabonnement op hun huisadres te ontvangen voor € 104,95. Aan deze abonnementsvorm zijn voorwaarden verbonden. Deze vindt u op onze website onder de knop 'Abonneren.'

Adverteren

Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of veelevoudigd worden. Voor kopiëren is repressrecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN

1573-9597

6

Collega

Femke Reijnen zet als coördinator Taalhuis en VoorleesExpress graag de schouders onder taalontwikkeling voor zowel 'oude' als 'nieuwe' Nederlanders.

8

Statushouders aan het werk in de bieb

Bibliotheek Z-O-U-T doet samen met de Regionale Sociale Dienst Kromme Heuvelrug (RSDKRH) een pilot om jonge kansrijke statushouders vanuit een uitkering aan het werk in de bibliotheek te krijgen.

12

Nederland Leest

De wandelaar van Adriaan van Dis is dit jaar het geschenkboek van Nederland Leest 2021. In deze roman laat hij zien wat er gebeurt als een witte, oudere man de beschutting van zijn veilige leven verlaat.

18

Hoe verleid je kwetsbare inwoners tot informeel leren?

De Bibliotheek Kennemerwaard zet zich met een vernieuwende aanpak in voor minder zelfredzame inwoners. 'Laaggeletterden komen niet naar de bibliotheek, dus gaan wij naar hen toe en prikkelen wij hun interesse.'

20

Bibliotheken in de (televisie)reclame

Bibliotheken hebben een schrale geschiedenis op het gebied van het promoten van bibliotheekbezoek. Hoe denken twee deskundige reclamemakers over het promoten van onze branche?

25

Aat Vos ontvangt Karl-Preusker-Medaille

Op 28 oktober ontving Aat Vos in Ludwigshafen am Rhein de Karl-Preusker-Medaille 2021, een van de hoogste onderscheidingen in het Duitse bibliotheekwerk.

30

Topstukken uit de KB

Zoals het een goed sprookjesboek betaamt, stelt ook Vijf sprookjes voor moeder (1941) de lezer voor menig raadsel. Alleen gaan de vragen die dit sprookjesboek oproept vooral over het werk zelf, want wie maakte het en voor wie?

32

Nieuwe bibliotheek Universiteit van Amsterdam

Bibliotheekblad volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam (UvA). In dit nummer deel 2: de context van de totstandkoming van de nieuwe UB.

34 Biebactiviteit

Op zoek naar een sociale huurwoning? Stap eens binnen bij de bibliotheek! Acht woningcorporaties werken samen met Biblionet Drenthe.

38 'Stagiairs houden de bibliotheek fit'

Nu de activiteiten van de bibliotheken breder worden, komen studenten van steeds meer verschillende opleidingen er stage lopen. Wat leren stagebegeleiders en stagiairs van elkaar?

44 Symposium rondom digitaal burgerschap

Op donderdag 16 september vond in Leeuwarden het symposium Digitaal burgerschap en publieke instellingen plaats. Een uitgebreid verslag.

48 Francine Houben transformeert Mid-Manhattan Library

Als het om bibliotheken gaat, was haar track record al indrukwekkend, maar sinds dit jaar mag de Nederlandse sterarchitect Francine Houben nog een glimmende medaille aan haar palmares toevoegen: de totale make-over van de Mid-Manhattan Library in hartje New York.

52 Hoe laten we de jeugd weer lezen. Via games?

In plaats van nieuwe media en games als een bedreiging te zien, kunnen ze ook aangewend worden om jongeren juist aan het lezen te krijgen.

54 Management

Op de vraag of hij directeur van de openbare bibliotheek van Rotterdam wilde worden, zei boekenliefhebber Theo Kemperman bijna zeven jaar geleden volmondig ja, en hij stapte zijn nieuwe favoriete stad binnen, waarin hij zich kon en kan vastbijten op een manier die hem eigen is.

En verder in dit nummer

4 Redactioneel

4 Colofon

11 Collectietips

43 Column Jong Bibliotheek Netwerk

58 Wat leest de bibliotheekbezoeker?

Aanmelden livestream Bibliotheekawards

Op 2 november worden de awards voor de Beste Bibliotheek en de Beste Bibliotheekspecialist 2021 uitgereikt. (15.00 uur tot 17.00 uur.)

Wil je deze livestream volgen? Meld je dan aan via de verkorte link: tinyurl.com/rvenyb9u

Beste lezer,

De bibliotheek staat midden in de samenleving, en is daarom gebaat bij een divers personeelsbestand. Femke Reijnen, coördinator Taalhuis en VoorleesExpress bij Bibliotheek Z-O-U-T heeft dat goed begrepen. Zij initieerde samen met de Regionale Sociale Dienst Kromme Heuvelrug een pilot om jonge kansrijke statushouders vanuit een uitkering in de bibliotheek te krijgen. Een succesvol project: sinds begin juni is Molham Alsermani uit Syrië vijf dagen per week aan het werk in de bibliotheek. Hij staat aan de Z-O-U-T-balie leden en bezoekers te woord. In het Nederlands, en soms in het Arabisch. Dit project kan een mooie inspiratiebron zijn voor andere bibliotheken. In dit nummer vertellen Femke en haar collega's, maar natuurlijk ook Mohan over hun ervaringen.

Ook stagiairs zijn een waardevolle aanvulling op het personeelsbestand van bibliotheken. Soms gaat dat zelfs zo goed dat er een vaste baan inzet. Dylan Blok en Martijn Jansen begonnen als stagiair bij de Bibliotheek Kennemerwaard en zijn inmiddels in dienst als informatieconsulenten. Zij zetten gezamenlijk mooie projecten op, waaronder de 'PrutsHub'. Reden genoeg voor Bibliotheekblad om ook met een aantal andere bibliotheken te praten over de ervaringen met stagiairs, en die zijn erg goed. Enkele citaten: 'Studenten zijn kritisch. Zo krijgen we een echt een veelzijdig geluid.' 'We horen graag van jonge mensen hoe onze communicatie op hen overkomt' en 'Wij leren van stagiairs veel over de nieuwe ontwikkelingen in digitalisering.' Gelukkig zijn de stagiairs over het algemeen ook blij met hun stageplek: 'Ik kan inbrengen wat belangrijk is voor jongeren', 'Ik heb echt het gevoel dat mijn mening ertoe doet' en 'Ik kan wat ik op school geleerd heb letterlijk in praktijk brengen.'

Verder in dit nummer onder andere de bijzondere samenwerking van Biblionet Drenthe met acht woningcorporaties. Zoals zo vaak blijkt maar weer dat niet iedereen genoeg digitaal geletterd is om de digitale procedure, die tegenwoordig nodig is om een huurhuis te bemachtigen, onder de knie heeft. Aan die doelgroep biedt de bibliotheek de helpende hand.

Ik wens u veel leesplezier.

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Femke Reijnen: 'Politici en raadsleden hebben in hun netwerk waarschijnlijk vooral mensen van hetzelfde niveau, maar kunnen zij nu werkelijk niet snappen dat ingewikkeld taalgebruik de boodschap niet overbrengt?'

Femke Reijnen, coördinator Taalhuis en VoorleesExpress bij Bibliotheek Z-O-U-T

‘Met taalbeheersing wordt de maatschappij toegankelijker’

Bij de bakker haal je brood, bij de slager haal je vlees en bij de bibliotheek haal je ... juist: taal! In de breedst mogelijke zin van het woord. Met die overtuiging zet Femke Reijnen graag de schouders onder taalontwikkeling voor zowel 'oude' als 'nieuwe' Nederlanders. 'En het is belangrijk dat ook het bibliotheekpersoneel een afspiegeling van de samenleving vormt', luidt nog een van haar drijfveren.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

In 2017 kwam Femke bij Bibliotheek Z-O-U-T* als coördinator Taalhuis Rhenen en Renswoude. Daarvoor werkte ze een aantal jaren als coördinator VoorleesExpress bij Bibliotheek Gooi en meer.

Na enige tijd startte ze met de opzet van de VoorleesExpress in de regio Utrechtse Heuvelrug en rond diezelfde tijd besloot ze haar werk in Rhenen af te stoten. Femke is een van die mensen die graag ideeën lanceren. Voor een van die suggesties werd ze geïnspireerd door een bedrijf dat gespecialiseerd is in zonnepanelen. 'Ik las een artikel over de groeiende vraag naar zonne-

panelen, en de moeite om aan die vraag te voldoen omdat er onvoldoende personeel beschikbaar was om die te installeren. Als oplossing probeerde de directie te werven onder statushouders (vluchtelingen met een verblijfsvergunning, erkende asielzoekers – red.). In samenwerking met roc of mbo werden de nieuwkomers opgeleid, vooral ook op taalgebied. Want Nederlands spreken op redelijk niveau is wel belangrijk als je op het dak staat', aldus Femke die direct soortgelijke mogelijkheden zag voor de bibliotheekvloer. 'Ik maakte me er al jaren druk over dat we – sorry voor de formulering – vooral blanke vrouwen op leeftijd in de balie van de bibliotheek hebben. Mensen die binnen een paar jaar met pensioen gaan. Wat mij betreft een uitgelezen kans om nieuwe Nederlanders een kans op een werkplek te bieden, vooral vanuit het perspectief van de maatschappelijke en educatieve functie van de bibliotheek. Met meer diversiteit in ons personeelsbestand is de kans groter dat een diverse groep mensen zich welkom voelt in de bibliotheek. Wat mij betreft een belangrijke doelstelling, want wij willen geen instituut op grote afstand zijn.'

Op zijn plek

In het besef dat reguliere vacatures met behoorlijk hoge opleidingseisen vaak niet uitnodigend zijn voor buitenlandse mensen ('die gaan daar niet op reageren') besprak Femke met Z-O-U-T-directeur Mariet Wolterbeek een andere strategie. 'Onze bibliotheekdirecteur stelde voor om de Regionale Sociale Dienst Kromme Rijn Heuvelrug (RSDKHR) erbij te betrekken. Een goed idee, want via het RSDKHR-klantenbestand werd onze eerste vacature specifiek onder de aandacht gebracht bij buitenlandse mensen die hiervoor in aanmerking konden komen: minimum taalniveau B1, digitale vaardigheden en talent voor omgaan met mensen. We beseften dat een buitenlandse medewerker misschien wat meer begeleiding nodig zou hebben in de beginfase, maar die investering hadden we er graag voor over.'

Molham Alsermani** uit Syrië zat er eigenlijk vanaf dag één prima op zijn plek. Sinds 1 juni 2021 is hij vijf dagen per week actief bij Bibliotheek Z-O-U-T, zowel in de frontoffice als met ICT-taken. Zijn werkervaringsplek met behoud van uitkering is na drie maanden omgezet naar een tijdelijk dienstverband voor een jaar. Femke is blij met dit goede resultaat. 'De RSDKHR, die actief is in het gebied dat zich uitstrekt van Zeist en Wijk bij Duurstede tot Bunnik en Soest, heeft ons inmiddels een tweede persoon aangeboden. Het is mooi dat mensen via de bibliotheek aan de slag kunnen, al is het maar als opstap naar een andere baan. Die kans bieden is ook een van onze maatschappelijke taken. Hoogopgeleide buitenlanders zijn vaak best bereid om tijdelijk pakketjes rond te brengen, maar willen uiteindelijk toch weer graag op hun eigen niveau aan de slag. Het Taalhuis heeft contact met werkgevers en dankzij dit netwerk komen statushouders ook makkelijker aan het werk. We beschouwen onze educatieve en netwerkrol als goed voorbeeld om mensen gericht te ondersteunen.'

Passie en plannen

'Het Taalhuis is niet alléén voor buitenlanders', benadrukt Femke. 'Het komt regelmatig voor dat er niet aan taalonderhoud is gewerkt en dat mensen op latere leeftijd toch weer les willen om het Nederlands bij te spijkeren. Ook deze zogeheten NT1-taalvaarders of oudkomers zijn van harte welkom. Praten in het Taalhuis helpt om je taalgevoel te ontwikkelen, en maakt dat je vaker en met meer plezier terugkeert naar de bibliotheek. Zo leer je de taal steeds sneller. In mijn persoonlijke netwerk heb ik van nabij de consequenties van laaggeletterdheid gezien, dus daar ligt zeker ook mijn passie.' Naast taalontwikkeling staan er nog veel meer plannen op het punt van ontwikkeling. 'We zijn soms afhankelijk van subsidie, maar in Renswoude starten we na de zomervakantie met een nieuw project voor schuldhulpverlening, in samenwerking met een welzijnsstichting. We gaan huis-aan-huisfolders verspreiden en op de wekelijkse markt gaan we flyers uitdelen voor de budgetcursus, vooral gericht op jonge gezinnen.'

Femke gaat de cursus zelf geven. 'Lesgeven doe ik graag. Na mijn studie aan de Universiteit voor Humanistiek heb ik een aantal jaren gewerkt als docent levensbeschouwing en maatschappijleer op een christelijk lyceum in Zeist. En momenteel doe ik een opleiding tot NT1-docent voor lees- en schrijfonderwijs aan laaggeletterde volwassenen. Ik vind taalonderwijs leuk, en het gaat me goed af.'

Smaakmaker

Praktische taalproblemen ziet Femke bijvoorbeeld tijdens haar inloopsprekuren voor allerlei vragen, iedere vrijdagmorgen in Renswoude. 'Mensen komen daar regelmatig met een voor hen volslagen onbegrijpelijke brief.' De gecompliceerde manier waarop gemeenten en overheidsinstellingen soms communiceren, maakt haar regelmatig 'een beetje rebels'. 'Politici en raadsleden hebben in hun netwerk waarschijnlijk vooral mensen van hetzelfde niveau, maar kunnen zij nu werkelijk niet snappen dat ingewikkeld taalgebruik de boodschap niet overbrengt? Niet bij nieuwe Nederlanders als Molham, maar óók niet bij "Klaas" die laaggeletterd is!' Vanuit de bibliotheek heeft Femke al bijeenkomsten over eenvoudig communiceren georganiseerd voor wethouders en raadsleden. 'Ik beschouw dit als een onderdeel van mijn werk en "hertaal" soms een tekst als voorbeeld hoe het óók kan. Voor een woord als amendement (voorstel voor een wetswijziging – red.) moest ik zelf ook zoeken naar een synoniem, maar zulke confrontaties hebben hopelijk effect!'

Naschrift

*De Bibliotheek Z-O-U-T (Zuid Oost Utrecht) is een samenwerkingsverband van bibliotheken in de gemeenten Utrechtse Heuvelrug, Renswoude, Rhenen en Wijk bij Duurstede met locaties in: Amerongen, Cothen, Doorn, Driebergen, Elst, Langbroek, Leersum, Maarn, Renswoude, Rhenen en Wijk bij Duurstede.

** Het persoonlijke verhaal van Molham en de perspectieven van de betrokken bibliotheek en de RSDKHR komen op de volgende pagina's aan bod.

Bibliotheek Z-O-U-T helpt statushouders aan werk in de bieb

‘Ik werk op mooie locaties en

‘Beste redactie, bibliotheek Z-O-U-T doet samen met de Regionale Sociale Dienst Kromme Heuvelrug (RSDKRH) een pilot om jonge kansrijke statushouders vanuit een uitkering in de bibliotheek te krijgen. De eerste succesvolle ervaring met Molham uit Syrië willen we graag delen.’ Dit bericht belandde begin van de zomer op een van de bureaus bij Bibliotheekblad. Het verhaal van de vrouw die het idee lanceerde: Femke Reijnen, coördinator Taalhuis en VoorleesExpress bij Bibliotheek Z-O-U-T, las u op de vorige pagina’s. Hieronder meer over de rol van bibliotheekdirecteur Mariet Wolterbeek en Eric Masela, projectleider WSP (Werkgeversservicepunt) van de Regionale Sociale Dienst Kromme Rijn Heuvelrug. En natuurlijk het verhaal van Molham Alsermani uit Syrië, die sinds begin juni vijf dagen per week aan de Z-O-U-Tbalie leden en bezoekers te woord staat. In het Nederlands, en soms in het Arabisch.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S: IVONNE ZIJP

Per 1 juni is Molham Alsermani actief als publieksmedewerker, vier dagen per week in Amerongen en een dag per week in Driebergen. Eerst drie maanden in de vorm van een werkervaringsplek, met behoud van uitkering, en vanaf 1 september met een jaarcontract.

ik heb superaardige collega's

Herkenning

Theorie en praktijk. Die twee lopen soms uiteen. Zo kan er een fantastisch idee ontstaan, dat bij de daadwerkelijke uitvoering minder succesvol is dan verwacht. Of een idee kan al stranden op het feit dat het management niet achter de plannen staat. Beide omstandigheden waren niet van kracht bij bibliotheek Z-O-U-T. Directeur Mariet Wolterbeek vond het een goed voorstel van Taalhuis-coördinator Femke Reijnen om een gedeelte van de vacatures te proberen in te vullen met statushouders (asielzoekers die in Nederland mogen blijven – red.). 'We hebben al positieve ervaringen opgedaan in onze locatie Wijk bij Duurstede. Daar is een medewerkster uit Iran actief. De dagen waarop zij aanwezig is, komen er relatief veel buitenlandse mensen naar de bibliotheek. Wellicht is het voor hen makkelijker om met iemand te spreken die hun eigen taal kent. Of in ieder geval met iemand die uit ervaring weet hoe lastig het kan zijn om Nederlands te leren en je in de beginfase in deze nieuwe taal uit te drukken.'

Spannend

Mariet stelde wel een voorwaarde, namelijk om de vacatures door te spelen naar de Regionale Sociale Dienst Kromme Rijn Heuvelrug (RSDKRH). 'Zij hebben veel meer inzicht in het aantal werkzoekenden en ook meer ervaring met het inschatten welke kandidaten "in de bakken" aan onze vacature-eisen zouden kunnen voldoen.'

'Andersom zijn wij altijd op zoek naar werkgelegenheid', vertelt WSP-projectleider RSDKRH Eric Masela. 'De werkzoekenden in onze database hebben we, voor het behoud van het overzicht, ingedeeld in verschillende categorieën. Voor statushouders is dat "TNI", wat staat voor Team Nieuwe Inwoners. Omdat deze mensen vaak nog relatief veel tijd nodig hebben om in te burgeren en zich de Nederlandse taal eigen te maken, hebben zij wat minder tijd voor sollicitaties. Hiermee rekening houdend verloopt hun traject wat anders, maar in principe proberen wij iedereen zo snel mogelijk te begeleiden naar opleiding of werk.'

Bij de vacature van bibliotheek Z-O-U-T voor een publieksmedewerker werd al snel gedacht aan Molham Alsermani. 'De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat het een van mijn inmiddels vertrokken collega's was die het traject in gang zette', vertelt Eric die wel bij het vervolg betrokken was. 'Molham gaf aanvankelijk aan het best "spannend" te vinden om bij de bibliotheek te gaan werken, vooral ook vanwege de taalbarrière. Begrijpelijk, want zo'n functie aan de balie is ook niet makkelijk in het begin. Je krijgt daar met een zeer gevarieerde doelgroep te maken, van jong tot oud, en je wordt geconfronteerd met uiteenlopende vragen. Maar

al bij de kennismaking met de bibliotheek was er een wederzijdse klik, en vrijwel meteen daarna ging Molham aan de slag.'

Lange reis

Per 1 juni is Molham actief als publieksmedewerker, vier dagen per week in Amerongen en een dag per week in Driebergen. Eerst drie maanden in de vorm van een werkervaringsplek, met behoud van uitkering, en vanaf 1 september 2021 met een jaarcontract.

Molham: 'Ik werk op mooie locaties en ik heb superaardige collega's.' Ook het dagelijks omgaan met veel mensen is iets wat hem goed bevalt. 'In Syrië heb ik ook in verschillende winkels gewerkt, dus het klantencontact was me niet vreemd. Alleen hier gaat het in een andere taal.'

Hoewel Molham er niet zo van houdt om in de schijnwerpers te staan, is hij voor Bibliotheekblad bereid iets van zijn persoonlijke ervaringen te delen. Vóór zijn lange reis naar Noord-Europa, nu zes jaar terug, woonde hij in Idlib in het noordwesten van Syrië. Honderdduizenden mensen sloegen hier op de vlucht vanwege de vele bombardementen. Tien jaar geleden waren zijn broer en zus al vertrokken naar Saoedi-Arabië, en Molhams ouders wonen in Turkije. Zelf wilde hij zo lang mogelijk in Syrië blijven.

'Het is moeilijk om je land achter te laten.' Uiteindelijk zag Molham geen andere mogelijkheid dan de grens over te steken naar Turkije. Vervolgens belandde hij per boot in Griekenland. Na tien dagen ging de reis verder per bus naar Macedonië, met de trein naar Kroatië, naar Oostenrijk, Duitsland en uiteindelijk naar Nederland. 'Over dit land had ik al veel goede dingen gehoord, dus ik hoopte daar te komen.'

Het nieuwe leven op de eindbestemming begon in het asielzoekerscentrum in Ter Apel, december 2015, twee dagen na kerstmis.

Kameel

Zijn studie bedrijfskunde in Syrië en zijn gevarieerde werkervaring in onder andere administratie en marketing waren weliswaar een basis voor het opbouwen van een nieuw leven in een nieuw land, maar Molham begreep vanaf het begin dat er méér moest gebeuren. 'Met DUO Lingo ben ik direct begonnen om Nederlandse woorden te leren.' Mét resultaat, want een jaar later slaagde hij voor alle onderdelen van het Nederlandse inburgeringsexamen. Ondertussen woonde hij op verschillende locaties in Nederland en bleef hij werken aan het verhogen van zijn taalniveau, inmiddels zo rond B2 (op dit niveau kun je spontaan deelnemen aan gesprekken, meedoen aan een discussie en je standpunten duidelijk maken, en de kern van moeilijkere leesteksten begrijpen

Femke Reijnen, coördinator Taalhuis en VoorleesExpress, Molham Alsermani en directeur-bestuurder Mariet Wolterbeek.

– red.) Hoewel Molham goed gewend is in Nederland, weet hij nog goed wat hem in het begin het meest verbaasde. ‘Het vele water en de vele fietsen!’ Zelf kan hij nog niet fietsen, maar dat hoopt hij wel snel te leren. ‘Ik woon gelukkig dicht bij de bibliotheek, dus ik kan nu lopend naar mijn werk.’ Ook de vragen van Nederlanders over zijn thuisland heeft hij nog paraat. ‘Hebben ze telefoon in Syrië? Eten ze daar altijd met de handen? Rijdt iedereen daar op een kameel?’ Hij voelde zich nooit beledigd door zulke vragen, en legde geduldig uit hoe het écht is.

Bodylanguage met boekdelen

Mariet Wolterbeek: ‘Voordat we besloten een statushouder de gelegenheid te bieden in onze bibliotheek te komen werken, beseften we dat er wellicht extra financiële middelen nodig zouden zijn voor bijvoorbeeld een extra opleiding. Dat risico hebben we bewust ingecalculeerd. In de praktijk is dat trouwens erg meegevallen, want Molham had voldoende kennis en ervaring om als publieksmedewerker te beginnen.’ Dat wil overigens niet zeggen

dat hij niet bereid is nog wat meer te leren over het specifieke bibliotheekwerk. ‘Dat lijkt me interessant.’

‘En hij wil nog beter Nederlands leren’, vult Femke Reijnen aan. ‘Daarmee is hij overigens al een eind op weg, want Molham kan zich niet alleen goed verstaanbaar maken, maar hij beschikt ook over een rijk vocabulaire. Zijn leerervaringsplek en jaarcontract zijn een mooi praktijkvoorbeeld van hoe belangrijk het is om de kans te krijgen om te laten zien wat je werkelijk kunt. En verder past Molham qua persoon gewoon uitstekend in ons team. Het is een prettig persoon met bijna altijd een glimlach op zijn gezicht.’ Die glimlach is ook Eric Masela niet ontgaan. ‘Het is de gewoonte dat de Sociale Dienst na verloop van tijd nog even gaat kijken hoe de nieuwe werkplek bevalt. Als ik zie hoe Molham aan de bibliotheekbalie staat, spreken zijn lichaamstaal en -houding boekdelen. Het is mooi hoe hij zich op eigen kracht een voor hem compleet vreemde taal eigen heeft gemaakt, en hoe hij nu meedraait in deze werkomgeving. Een doorzetter met een voorbeeldfunctie.’

Collectietips

Het huis in Parijs

Auteur: Natasha Lester
Uitgeverij: De Fontein
ISBN: 9789026153105

Skye Penrose is dol op vliegen en wil tijdens de Tweede Wereldoorlog haar steentje bijdragen. Vrouwen worden echter niet geaccepteerd als piloot. Haar grote liefde is haar jeugdviend Nicholas die ook piloot is, maar die intussen verloofd is met de knappe Française Margaux Jourdan. Museumconservator Kat Jourdan uit Australië gaat in het heden op verzoek van haar oma naar een landhuis in Engeland. Hier vindt ze een kostbare collectie jurken van Dior. Als iemand haar vraagt naar het verleden van haar oma, ontdekt Kat dat ze daar eigenlijk nauwelijks iets over weet. Is haar oma wel degene voor wie zij zich uitgeeft? Boeiende familieroman over liefde en verlies, vergeving en geheimen. Maar ook het verhaal over de neerbuigende houding tegenover vrouwen tijdens de Tweede Wereldoorlog en het verblijf in kamp Ravensbrück. Een indrukwekkende en ontroerende vertelling, vol emoties, een absolute must-read.

Het meisje dat kon vliegen

Auteur: Victoria Forester
Uitgeverij: Leopold
ISBN: 9789025880842

Als Betty en Joe op late leeftijd nog een kind krijgen, zijn ze aangenaam verrast. Het meisje, dat ze Piper noemen, is een bijzonder kind met een bijzondere gave: ze kan vliegen. Omdat haar ouders moeite met dit talent hebben (levensgevaarlijk), verbieden ze haar te vliegen. Maar Piper kan het vliegen niet laten en niet veel later wordt haar bijzondere gave door anderen ontdekt. Een zekere dokter Hellion zoekt Piper op en neemt haar mee. Zij belooft Piper dat ze op haar school kan opgroeien met kinderen die ook bijzondere gaven hebben en dat ze daar precies krijgt wat ze nodig heeft. Eenmaal binnen blijkt dat de dokter niet veel goeds in de zin heeft, want speciale talenten worden juist afgenomen op de school. Goed in elkaar zittend verhaal, waarin de lezer over de schouder van Piper meekijkt in haar magische wereld. Spannend, een fijne mix tussen realiteit en een sprookje. In de Verenigde Staten bekroond met diverse prijzen.

Tegen totalitarisme: essays over politiek en literatuur

Auteur: George Orwell
Uitgeverij: ISVW Uitgevers
ISBN: 9789083121505

George Orwell (1903-1950) kreeg internationale bekendheid door zijn satire *Animal Farm* en zijn profetische roman *1984*. Als journalist, criticus en politiek commentator schreef Orwell in die tijd ook essays en columns over politiek en literatuur. Hij schreef over totalitarisme, de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland, en over de funeste invloed van taalclichés op Engels politiek proza, en hij piekerde over hoe een literair schrijver zijn onafhankelijkheid kan behouden ook als hij/zij door de situatie wel gedwongen is publiekelijk partij te kiezen voor een politieke partij. Orwell bleef zichzelf, ook in zijn bijdragen voor de BBC in de oorlogsjaren, zoals in een lang onontdekt gebleven, hilarisch 'interview' met de al lang overleden auteur van *Gullivers reizen*, Jonathan Swift (1667-1745). Ook onderdeel van deze bundel. Orwell vormt samen met Hannah Arendt een onverslaanbaar team als het om analyse en begrip van totalitarisme gaat.

Dag,

Auteur: Twiggy Bossuyt
Uitgeverij: Houtekiet
ISBN: 9789089249296

Micha (11, ik-persoon) komt terug van zomerkamp en verwacht een verjaardagsfeest. Dat gaat niet door omdat zijn neef Andreas (15) zelfmoord heeft gepleegd. Dat nieuws, het overlijden en de rouwperiode worden beschreven in korte zinnen, ontdaan van alle opsmuk. Micha probeert zijn verdriet van zich af te schrijven in brieven aan zijn grote idool, de voetballer Antoine Griezmann. Deze zijn afgedrukt tussen de korte hoofdstukken op grijze pagina's. Het trauma beïnvloedt Micha's gedrag, hij voelt zich schuldig. Niemand begrijpt hem, behalve zijn nieuwe juf Kaat. De typografie en intertekstuele verwijzingen naar *De kleine prins* van de St. Exupéry en *Nature Boy* van Nat King Cole dragen bij aan het indringende karakter van deze novelle, gebaseerd op ware gebeurtenissen. De auteur kruipt in het hoofd van Micha in een troostend boek voor een brede doelgroep van jong tot oud. Van binnenuit geschreven rouwboek; een aanwinst voor iedere (school)bibliotheek.

In deze rubriek, samengesteld door NBD Bibliion, vind je een viertal recent uitgekomen boeken. Via shop.nbdbibliion.nl/bibliotheekblad zijn de boeken makkelijk terug te vinden. Persberichten over nieuw verschenen boeken kunt u sturen naar redactie@bibliotheekblad.nl.

Adriaan van Dis schreef geschenkboek Nederland Leest 2021

‘Laat de bibliotheek een

Adriaan van Dis: ‘De nazaten van de gekoloniseerden die wij hierheen hebben gehaald, beginnen hun stem te verheffen. Vroeger lazen we alleen de verontwaardiging verwoord door Europese schrijvers als Multatuli of E.M. Forster. Nu breekt de stem door van de volken die de kolonisatie hebben ondergaan.’

schatkamer blijven!

De wandelaar van Adriaan van Dis is dit jaar het geschenkboek van Nederland Leest 2021. In november ontvangen bibliotheekbezoekers deze roman. Van Dis laat in De wandelaar zien wat er gebeurt als een witte, oudere man de beschutting van zijn veilige leven verlaat. 'Ik pleit voor het openen van vensters.'

TEKST: MAARTEN DESSING

FOTO'S: BERT NIENHUIS

Zou Adriaan van Dis tijdens Nederland Leest alleen in bibliotheken in de directe omgeving van Amsterdam willen optreden? Het gerucht dat de ronde deed in bibliotheekkringen, is op zijn best een misverstand. De 74-jarige schrijver onderneemt juist een intensieve tournee langs een stuk of dertig plaatsen in alle provincies. 'Ik ben alleen geen achttien meer', vertelt hij – licht geschokt – in het tuinhuis van zijn uitgeverij Atlas Contact. 'Als ik in Leeuwarden ben, ga ik niet óók nog naar Bolsward. Er zijn grenzen aan wat ik fysiek aan kan.' En hij gaat graag op pad. Daarvoor vindt hij het te leuk dat zijn roman De wandelaar uit 2007 is uitgekozen voor deze grote actie. 'Ik vind het ook ontzettend belangrijk om erover te praten. Niet zozeer over het boek zelf, maar over het onderwerp ervan: laten zien wat er aan de hand is in een grote stad als Parijs, waarvan de buitenwijken een laboratorium zijn voor het nieuwe Europa en waar zich dingen voltrekken waarvan wij, witte westerlingen, de neiging hebben weg te kijken, maar die wij niet kunnen negeren.'

Oriënteren op de nieuwe tijd

De wandelaar is het verhaal van Mulder. Dankzij een kleine erfenis kan deze Nederlander op leeftijd zich een zorgeloos leven veroorloven in het mondaine Parijs. Als hij getuige is van een brand in een pand dat illegalen huisvest, neemt zijn bestaan een wending. Een hond die uit het huis tevoorschijn komt kiest hem als zijn nieuwe baasje en brengt hem zo in contact met de andere voormalige bewoners, met zwervers, met een priester die zich voor de vluchtelingen inzet. Mulder voelt zich door hen uitgedaagd iets te dóén. 'In het departement Seine-Saint-Denis, direct tegen Parijs aan, wonen naar geruchten inmiddels meer dan 400.000 sans-papiers als onderhuurder in enorme gebouwen die zijn ontworpen door architecten met de mentaliteit van een cipier – cruiseschepen van beton, zonder enig balkon of luxe. Het zijn mensen waar Frankrijk niet buiten kan. Mensen die daar nieu-

we muziek, nieuwe films en nieuwe literatuur maken. Mensen die nieuwe geloven in garages laten opbloeien, maar ook mensen die er op papier niet mogen zijn. Geen gewone Parijzenaar weet hoe met hen om te gaan.'

Via Mulder vertelt Van Dis zijn lezers en zijn gehoor over die wereld. 'Het boek gaat over hoe we onze gedachten lenig kunnen houden. Hoe wij ons moeten oriënteren op de nieuwe tijd, waarin zo veel dingen die onveranderlijk leken toch beginnen te schuiven. Wat is bijvoorbeeld de rol van witte mensen in Europa? In 2050 heeft de helft van Europeanen een niet-westerse achtergrond. Dan kun je niet zeggen dat de multiculturele samenleving is mislukt. Dan moet je constateren: de multiculturele samenleving is een feit. En hoe gaan we daarmee om?'

Dat Mulder uiteindelijk niet in staat blijkt iemand uit de armoede te verlossen of een thuis te bieden, maakt zulke vragen alleen maar prangender. 'Als ik hem met succes laat ingrijpen, zou ik een oplossing aanreiken, maar dan had ik geen roman meer geschreven maar een betoog. Dat wil ik niet. Ik wil lezers de ruimte geven om eigen oplossingen te bedenken. Een schrijver heeft maar één taak: zo goed mogelijk te schrijven, maar het zou aardig zijn als het lukt om mensen aan het denken te zetten.'

Nederland Leest 2021

Nederland Leest duurt, zoals ieder jaar sinds 2006, de hele maand november. Bibliotheekleden krijgen in die periode De wandelaar van Adriaan van Dis cadeau in een speciale uitgave met een voorwoord van Margot Dijkgraaf. Daarnaast worden ook een grootlettereditie en een editie in makkelijke taal beschikbaar gesteld om iedereen in staat te stellen mee te praten over het boek en de thema's daaruit. De scholen die deelnemen aan Nederland Leest Junior delen Katvis van Tjibbe Veldkamp aan hun leerlingen uit. Thema dit jaar is Over de grens. 'Met een boek reis je in een mum van tijd van Jakarta naar New York en ben je maar een paar bladzijden verwijderd van 1924', legde de CPNB – organisator van Nederland Leest – dit uit in een persbericht. Daarmee was letterlijk ieder boek geschikt om het thema te illustreren, geeft ook een geamuseerde Van Dis toe. 'Zelfs een kookboek, maar de grote greep is juist het leuke van zulke thema's. Bij iedere Boekenweek dacht ik weer: ik pas precies in het thema. En anders gaf ik er wel zo'n draai aan dat mijn werk er toch in paste.'

Gevoel van urgentie

De wandelaar is ontstaan uit hetzelfde gevoel van urgentie als waarmee Van Dis er bijna vijftien jaar na verschijnen over praat. Hij was naar Parijs verhuisd om te schrijven over de tijd dat hij daar als late twintiger verbleef om zich voor te bereiden op een taak als antiapartheidsstrijder in Zuid-Afrika. Hij wilde de plekken zien waar hij les kreeg in vaardigheden als achtervolgen, liplezen en schrijven met onzichtbare inkt. Dat kwam uiteindelijk terecht in Tikkop (2010), deze roman moest eerst worden gemaakt. 'Op zoek naar die gebouwen waar ik dertig jaar eerder was, dwaalde ik door de stad. Als ik daar 's avonds over vertelde in de Le bistrot des Amis – beneden mijn studio van 31 vierkante meter – geloofde niemand me. C'est pas Paris! zeiden ze. Juist daarvoor ging ik steeds fanatieker op zoek naar die andere kant. Ik betaalde bijvoorbeeld mijn werkster om me mee te nemen naar waar zij woonde: een wijk met intens treurige flats waar vele tientallen families en illegalen onderdak vonden, ver van mijn keurig gepoetste studio in het zesde arrondissement.'

Of het boek vervolgens zijn publiek de ogen opende, weet hij niet. De wandelaar is 'goed verkocht', zegt hij, 'dus ik mag niet klagen'. En omdat de sans-papiers in de tijd van publicatie in het centrum van Parijs honderden tentjes hadden opgezet om de autoriteiten hun bestaan in te wijven, konden media het mooi koppelen aan de actualiteit. Maar of lezers daarmee nadachten over de vergelijkbare situatie in Nederland? 'Amsterdam Zuid-oost is een oase vergeleken met de banlieus, maar de boosheid woelt daar onder kinderen van vernederde ouders.'

Met de dag actueler

Na verschijnen is De wandelaar – met excuses voor de aanmatiging – 'met de dag actueler' geworden, vindt Van Dis. 'Dat komt omdat de nazaten van de gekoloniseerden die wij hierheen hebben gehaald, hun stem beginnen te verheffen. Vroeger lazen we alleen de verontwaardiging verwoord door Europese schrijvers als Multatuli of E.M. Forster. Nu breekt de stem door van de volken die de kolonisatie hebben ondergaan. In Nederland klaagt men graag over de bijna 500 moskeeën, maar ons land heeft in Nederlands-Indië – het grootste moslimland ter wereld – zo'n 6000 kerken gebouwd zonder te vragen of het schikte. Dat krijgen we nu luid en duidelijk te horen.'

Maar of de roman daarmee steeds beter gelezen en geschreven wordt? 'Ik hoop het', is alles wat hij erover kan zeggen. 'Het boek is nooit uit druk geweest. Dat is mooi. En als je erover praat in een bibliotheek, kun je de illusie koesteren dat het boek invloed heeft. Daar ontmoet je een select gezelschap mensen die het hebben gelezen of best zouden willen lezen. Daar kun je aardig mee praten. Maar als er 100.000 exemplaren zijn verkocht, is dat – hoe geweldig zulke verkoopaantallen ook zijn – op de totale bevolking helemaal niets.'

Geen bibliotheeklid meer

De uitgebreide tournee langs bibliotheken aanstaande november is voor Van Dis geen hernieuwde kennismaking met de instelling. Hij is, zoals zo veel schrijvers, al lang geen lid meer van de openbare bibliotheek. Maar hij is er natuurlijk altijd blijven komen.

Adriaan van Dis: 'Ik vind het ook ontzettend belangrijk om te laten zien wat er aan de hand is in een grote stad als Parijs, waarvan de buitenwijken een laboratorium zijn voor het nieuwe Europa en waar zich dingen voltrekken waarvan wij, witte westerlingen, de neiging hebben weg te kijken, maar die wij niet kunnen negeren.'

Om lezingen te geven, om lezers te ontmoeten. En nee, niet om te controleren welke titels er van zijn hand staan. 'Die neiging, waarvan ik niet zal ontkennen dat ik die heb, heb ik al jong afgeleerd. Ik zie wel dat de verzamelingen dun zijn geworden, en dus misschien ook die van mijn werk.'

Die bezoeken stemden echter niet alleen maar opgewekt. 'Het jonge lezen begon voor mij in Hilversum. In de bibliotheek met loszittend parket dat bleef kleven aan je crêpezolen. Met heel strenge dames, bebrild, gebakken permanent, die ook heel lief waren en een oogje toededen als je een boek leende dat boven je leeftijd was, en altijd weer dat dubbeltje boete. Maar vooral met boeken waarin je altijd iets vond waar je niet naar op zoek was. Boeken die net zo lang werden bewaard tot iemand ze weer nieuwsgierig van de plank viste.'

Waar zijn die boeken gebleven? 'Bibliotheken zijn centra geworden waar mensen je uitleggen hoe je computer werkt, je helpen met je belastingen en je begeleiden in het verwerven van je Nederlanderschap. Heel nobel allemaal, maar als je binnenkomt, stuit je op een copyshop, ballenbak, nagelstudio en op de eerste verdieping een gezellige koffiehoeke. Alleen als je lang doorloopt, vind je – als je geluk hebt – ergens een stoffig hoekje met boeken. Ja, dat is een cynisch beeld, maar het zou mooi zijn als een bibliotheek ook een schatkamer bleef.'

Trots op boeken

Van Dis pleit nadrukkelijk voor de terugkeer van 'de trots om bij het boek te horen', zoals hij het uitdrukt. Dat geldt voor bibliothe-

ken, die niet moeten uitstralen dat het boek maar een ouderwets product is, maar moeten laten zien dat 'het boek je wereld groter kan maken, dat lezen je kennis en inzicht heeft gegeven, en dat je je daarop voor kunt laten staan', somt hij op.

Dat geldt ook voor een actie als Nederland Leest. Laat zien hoe goed je naar aanleiding van een boek het grote gesprek over belangrijke thema's kunt voeren.

'In de Volkskrant schreef ik daar laatst een opiniestuk over', vertelt hij. 'Ik zou graag willen dat onze politici laten zien dat ze lezen.'

Door schrijvers te citeren, door te vertellen hoe een boek richting aan hun denken en leven heeft gegeven. Dat zou het boek minder elitair maken. Literatuur is geen linkse hobby. Het boek speelt in al onze levens een rol, ook al zijn we ons er niet altijd van bewust. In Frankrijk flirten politici graag met hun klassieken. Bij ons hangt er altijd iets omheen van: "die heeft wel heel veel tijd, als dat hij dat heeft gelezen."

Voelt hij daarom zich ook verplicht om tijdens Nederland Leest zo veel mogelijk plaatsen af te reizen? 'Verplicht? Nee. Ik voel wel een verantwoordelijkheid om af en toe te pleiten voor het openen van vensters. Daar is Nederland groot mee geworden. Lees maar het essay "Nederlands geestesmerk" van Johan Huizinga. Nederland heeft alle winden toegelaten tot zijn kamers en daar veel geld mee verdient. Nu neigen we ernaar om die ramen dicht te doen en naar binnen te kijken. Dát wil ik straks overal vertellen.'

Makkelijke taal

Het geschenkboek van Nederland Leest is dit jaar voor het eerst

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2021

NOV-DEC

04/11	INFORMATIESTRUCTUREN	GAAT DOOR
04/11	OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST	GAAT DOOR
05/11	INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN	
08/11	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN (VLAAMSE VERSIE I.S.M. DE VVBAD)	GAAT DOOR
10/11	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	
11/11	COÖRDINEREN VAN VRIJWILLIGERS	
16/11	SUCCESVOL PROGRAMMA'S OPZETTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK	
18/11	CUSTOMER JOURNEY	
24/11	KLANTGERICHT COMMUNICEREN EN PRESENTEREN	GAAT DOOR
26/11	INTRODUCTIE KNOWLEDGE GRAPHS	
26/11	ZOEKEN VAN BEELD & GELUID	
29/11	KLANTGERICHTE E-MAILS SCHRIJVEN	
01/12	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (BASIS)	
03/12	VISUALISEREN VAN KENNIS	
03/12	ONLINE PRESENTEREN	
07/12	ROMANADVIES	
07/12	MARKETING VAN INFORMATIEDIENSTEN	GAAT DOOR

Vijf vrolijke verhalen

Vlak voor Nederland Leest verschijnt ook Van Dis' nieuwste boek: Vijf vrolijke verhalen. 'In al die verhalen trek ik als het ware vijf draadjes uit mijn oeuvre waar ik weer iets anders mee doe', licht de auteur toe. 'Ook uit De wandelaar heb ik zo'n draadje gelicht. In "Gutmensch" probeert een goedwillend echtpaar iets te doen voor asielzoekers. Net als bij Mulder mislukt dat. Zoals dat voor al mijn werk geldt: hulp is vaak te bevoogdend. Beschadigde mensen zijn meer dan slachtoffer, mensen ontwikkelen zichzelf, maak ze niet te veel tot een probleem waar je geld naar moet gooien.'

beschikbaar in een editie in makkelijke taal. Dat wil zeggen: ook in 2008 was er van Twee vrouwen van Harry Mulisch bij wijze van experiment een hertaalde editie gemaakt. Dit experiment heeft nu een officieel vervolg gekregen, met financiële steun van de Leescoalitie. Uitgeverij Eenvoudig Communiceren deed de hertaling en verzorgde de lay-out. De wandelaar is hertaald door de gelouterde Jet Doedel, telt 126 bladzijden en verschijnt in een oplage van bijna 10.000 exemplaren. Directeur Ralf Beekveldt van Eenvoudig Communiceren is heel blij dat er nu een editie in makkelijke taal bij komt. Hij hoopt dat het een blijvend onderdeel van Nederland Leest wordt. 'Het is een enorme erkenning dat dit type boek ertoe doet en dat deze doelgroep ook meetelt. Wij geven al sinds 1994 boeken in makkelijke taal uit. Wij hebben in het verleden ook eigen campagnes gevoerd met Stichting Lezen & Schrijven, maar dit geeft het boek in makkelijke taal een officiële erkenning, dat hopelijk een vervolg krijgt met, wie weet, in de toekomst zelfs een eigen soort Librisprijsje.' Hij hoopt dat bibliotheken zich nu nog meer gaan inzetten voor laaggeletterden. 'Er is al veel gaande. Bijna iedere bibliotheek heeft een Taalhuis. Afhankelijk van de budgetten is dat bij de een omvangrijk en bij de ander bescheiden, maar allemaal kopen ze onze uitgaven in. En de oplage, toch een factor vijf hoger als wij gewend zijn, is ook veelzeggend. Die is gebaseerd op wat bibliotheken zelf denken weg te kunnen geven. Maar als bibliotheken meer doen, zal de doelgroep ook beter de weg vinden naar de bibliotheek.'

Dubbele laag verdwijnt

Ook Van Dis vindt deze editie een goed initiatief. 'Ik vind het altijd leuke complimenten als een nieuwe Nederlander, zoals ik hem maar even noem, mij vertelt hoe goed hij mijn boeken begrijpt. Ik doe ook mijn best zo helder mogelijk te schrijven.

Behept met een mate van leesblindheid, lees ik mijn teksten altijd hardop. Soms snap ik mezelf niet: wat is dit een raar woord, wat is dit een rare zin, en maak ik ze nog helderder. Maar er is nu eenmaal een grote groep voor wie ook mijn helderheid kennelijk te hoog is gegrepen.' Het is toe te juichen dat ook hun de kans wordt geboden mee te praten. 'Natuurlijk verdwijnt bij het herschrijven de dubbele laag. Dat Mulder in een impuls de naam gebruikt van een verzetsheld die is gestorven voor het vaderland – zulke subtiliteiten ben je kwijt. Maar ik ben zelf óók zo begonnen. Ik las eerst illustrated classics, waarin zo veel van het verhaal werd gestript dat alleen de eenvoudige handeling over bleef. Later volgden abridged versions in Reader's Digest – zodat ik als vijftienjarige toch al De tijgerkat kon lezen. Dat was goed gedaan, hoor.'

Zelf De wandelaar hertalen was voor hem geen optie. 'Dat kan ik helemaal niet. Veel te moeilijk. Ik kende ooit, toen ik net voor NRC Handelsblad werkte en mijn literaire ambities stilhield, een journaliste die ieder jaar in haar vakantie een boek voor de Harlequin-reeks schreef. Zij verdiende daar goed geld mee. Dus ik dacht: ga ik ook doen. Ik zette een man in een kasteel neer, waar ik een verpleegster op af stuurde. Maar dat strandde binnen drie pagina's, omdat ik begon te ironiseren, met terzijdes strooide, de bloeiende rododendron beschreef. Dat werkte niet.'

Nederland Leest dichter 2021: Abdelkader Benali

Auteur, dichter, toneelschrijver en literatuurcriticus Abdelkader Benali (1975) is dit jaar de dichter van Nederland Leest 2021. Om de campagne luister bij te zetten schrijft Benali een gedicht bij het thema Over de grens, doet hij bibliotheken aan en kiest hij vier bij het thema passende gedichten uit. Abdelkader Benali: 'Een gedicht is een uitnodiging om te gaan reizen. In mijn kamer ben ik omringd door honderden reisgenoten. Ik hoef ze maar aan te kijken en ze pakken me al bij de hand voor een geweldig avontuur. Dus kom, laat mij je gids zijn, laten we verdwalen in het labyrint van de stad, huiveren bij het zien van een vlamme vulkaan en tot rust komen bij het zien van de oceaan. Wat we hebben gezien vertellen we elkaar, het ene verhaal nog sterker dan het andere. We rusten uit en sparen energie om de reis verder te gaan. Onderweg zingen we om de vermoeidheid te verdrijven. We lezen de wereld. Dat kan net zo makkelijk vanuit een stoel, of bank. En soms reis ik de wereld over op het toilet. Niemand houdt mij tegen. Dat is voor mij het belangrijkste: dat niemand me tegenhoudt. Dat ik grenzeloos mag zijn.'

Foto: Bob Bronshoff

Virtual reality, rappen en de PrutsHub geven 'vonk tot inspiratie'

Hoe verleid je kwetsbare inwoners tot informeel leren?

Martijn Jansen en Dylan Blok poseren voor een geschilderd portret dat gemaakt werd tijdens een van de verschillende activiteiten die het duo organiseerde.

In Nederland hebben 2,5 miljoen volwassenen onvoldoende basisvaardigheden om zonder hulp aan de samenleving deel te kunnen nemen. De Bibliotheek Kennemerwaard zet zich met een vernieuwende aanpak in voor deze minder zelfredzame inwoners. 'Laaggeletterden komen niet naar de bibliotheek, dus gaan wij naar hen toe en prikkelen hun interesse', vertellen informatieconsulenten Dylan Blok en Martijn Jansen.

TEKST: ANNEKE DE MAAT

FOTO: DE BIBLIOTHEEK

KENNEMERWAARD

Tot nog maar enkele jaren terug kwamen Dylan en Martijn, die beiden de hbo-opleiding Social Work volgden, eigenlijk nooit in een bibliotheek. 'Ik ben helemaal niet van de boeken', zegt Dylan lachend. Hoe is hij dan bij de bibliotheek terechtgekomen? 'Ik zocht een stage waarbij ik met zo veel mogelijk verschillende doelgroepen kon werken. Mijn toenmalige schoonmoeder, Nonja van Ark, die accountmanager Participatie en Zelfredzaamheid bij de bibliotheek is, zei: "Dan moet je naar de bibliotheek gaan."

Ik verklaarde haar toen voor gek, maar ze heeft helemaal gelijk gekregen! Ik heb al met heel veel doelgroepen gewerkt, van gedetineerden en daklozen tot jongeren met autisme.'

In gesprek met de NT1-doelgroep

Ook Martijn had nooit gedacht dat hij stage zou gaan lopen bij een bibliotheek. Dylan, en Nonja, die hij kende van een andere baan, haalden hem over. Nonja is de drijvende kracht achter

het project Taal in Beweging. Omdat de bibliotheek Kennerwaard ondanks een mooi NT1-aanbod veel moeite had om NT1'ers te bereiken, besloot Nonja om met de NT1-doelgroep zelf in gesprek te gaan. Waar hebben ze eigenlijk behoefte aan? Wat en hoe willen ze leren? Ze ging naar plekken als de voedselbank om met laaggeletterden in contact te komen. Voor hun stages werkten Dylan en Martijn mee aan het leggen van contacten met hulpverlenings- en welzijnsorganisaties. Vervolgens gingen ze via een laagdrempelige activiteit in gesprek met de doelgroep om de hulpvraag te achterhalen. Een succesvol project dat ze samen opzetten, is de Virtual Reality (VR)-bioscoop. Martijn: 'VR is een heel mooi middel om laagdrempelig aansluiting te vinden.'

Mobiele Virtual Reality-bioscoop

Dylan en Martijn bezochten met de VR-bioscoop drie keer het aanloophuis voor daklozen de Steiger in Alkmaar. Daar kwamen ze een dakloze man tegen die vertelde dat hij soms stal uit de winkel. Hij deed dat omdat de afschriften van zijn rekening op een adres kwamen waar hij weinig kwam, en hij dus niet kon zien hoeveel geld er nog op zijn rekening stond. Hij wilde niet bij de kassa in een beschamende situatie terechtkomen, maar hij had wel een smartphone. Het bleek dat hij niet wist dat je met digitaal bankieren kunt zien hoeveel er op je rekening staat. Ook andere bezoekers van de Steiger wisten nauwelijks wat ze met hun smartphone konden naast bellen en appen. Martijn: 'Daarom hebben we een workshop georganiseerd over wat je allemaal met je smartphone kunt.'

Zelf rapteksten schrijven

Van de wethouder van Castricum kregen Martijn en Dylan de opdracht om tijdens corona iets leuks te doen met jongeren. Ze gingen in gesprek met de jongeren die over de vloer komen bij Stichting Welzijn Castricum en MET Welzijn Heerhugowaard. Ze verdiepten zich in hun leefwereld: waar zijn ze mee bezig, wat is hun hulpvraag? Dylan: 'We merkten dat ze erg met corona én met muziek bezig waren: er stond de hele dag pop en rap op. We hebben een rapper en een producer ingehuurd en de jongeren uitgenodigd zelf rapnummers te maken. Zo waren ze met taal bezig zonder dat ze het zelf echt doorhadden.' Dit soort succeservaringen zijn belangrijk, benadrukt Dylan. 'Je hoopt dat het ze bemoedigt om meer liedjes te schrijven, een opleiding te volgen of die sollicitatiebrief te schrijven.'

In vervolg op de corona-rap mochten Dylan en Martijn de jongeren van MET een serie workshops aanbieden over drillrap. Dylan: 'Het doel was ze bewust te maken van wat er gezegd wordt in die raps, om met ze in gesprek te gaan over waarom ze met wapens op straat lopen en wat de risico's daarvan zijn. We hebben iemand van de organisatie Bewust Jongerenwerk ingehuurd en de jongeren uitgedaagd positieve rapteksten te schrijven. We vroegen ze om in plaats van stoere verhalen over geld en geweld te vertellen wat ze hebben meegemaakt, om hun gevoel te uiten – dat mag ook in straattaal. Ze hebben zich heel kwetsbaar opgesteld. Er is een videoclip van gemaakt. We zijn echt trots op dit resultaat.'

Vonk tot inspiratie

Op basis van het succes van de rapworkshops, kreeg de bibliotheek subsidie voor een traject om met de jongeren van MET en Welzijn Castricum te werken aan het ontwikkelen van hun basisvaardigheden. We hebben het 'Yes we do' genoemd, vervolgt Dylan. 'We richten ons op jongeren die dreigen uit te vallen of die geen startkwalificatie hebben. We gaan dertig weken lang zo'n twee uur per week met ze werken aan taal-, reken- en digitale vaardigheden.' Het is helaas nogal wisselend hoeveel jongeren er komen, merkt Dylan. 'Deze jongeren vinden het moeilijk zich te binden, ze leven met de dag. De uitdaging is om het zo leuk te maken dat ze niet eens doorhebben dat ze aan het leren zijn en dat ze zo gemotiveerd raken om te leren. Ja, het is inderdaad zoals onze missie zegt: we geven een vonk tot inspiratie.'

Met de PrutsHub in de supermarkt

Een ander idee van Martijn en Dylan was om met de PrutsHub van de bibliotheek op stap te gaan. Bij de PrutsHub kunnen basisschoolleerlingen met robotjes leren programmeren. 'We zijn met de PrutsHub in 'Jumbo Monique' in Heerhugowaard gaan zitten. Uit onderzoek wisten we dat daar in de buurt veel laaggeletterden wonen. Mensen schamen zich en hebben slechte ervaringen met leren, dus ze komen echt niet naar de bibliotheek voor een workshop. Ouders lieten hun kinderen achter bij de PrutsHub. Als ze ze weer kwamen ophalen, waren ze nieuwsgierig naar de robotjes en gingen wij met ze in gesprek. Veel mensen bleken moeite te hebben met de zelfscan, dus hebben we een paar middagen uitleg gegeven over de zelfscan.'

Dylan en Martijn zijn inmiddels allebei in dienst bij de bibliotheek Kennerwaard. Dylan werkt verder aan het uitbreiden van het netwerk van samenwerkingspartners. 'We bieden altijd een (deels) door ons gefinancierde activiteit en werken dan in een kort traject aan de basisvaardigheden van die doelgroep. Soms krijgt dat direct een vervolg, soms pas later. Ik vind het erg leuk om elke keer iets nieuws te bedenken. We bieden nu ook gratis taallessen via oefenen.nl aan vrouwen van een Blijfhuis. We hebben net geregeld dat als ze uitstromen, ze gratis taallessen en een gratis abonnement voor de bibliotheek krijgen in de gemeente waar ze gaan wonen. Vrouwen durven zelf vaak die eerste stap niet te zetten of weten niet hoe.'

Spreekuren digitale vaardigheden

Martijn verzorgt nu een digitaal spreekuur bij MET. Hij geeft uitleg over beeldbellen, 'veilig online' en de tablet. Het is mooi om te zien hoe digitale hulp echt kan bijdragen aan een betere kwaliteit van leven, vindt hij. 'Een man die kampt met manische depressiviteit en die vroeger alcoholverslaafd was, heb ik uitleg gegeven over Spotify en de digitale agenda op zijn tablet. De muziek vrolijkt hem op en de agenda geeft hem structuur.'

Naschrift

Meer lezen over stage lopen in de bibliotheek? Lees het artikel op pagina 38 en verder.

Het is niet makkelijk om bibliotheken verenigd te krijgen rond één boodschap

Bibliotheken nog maar weinig zichtbaar in de tv-reclameblokken

De Nederlandse bibliotheken hebben een schrale geschiedenis op het gebied van het gezamenlijk promoten van bibliotheekbezoek. In het verleden waren er enkele Postbus 51*-spotjes om bibliotheekbezoek te bevorderen, maar zelden werd door de bibliotheekbranche zelf een grote, uniforme landelijke imagocampagne gevoerd. Het ging in de meeste gevallen om door de overheid geïnitieerde campagnes. Positieve uitzondering is de landelijke campagne voor het Informatiepunt Digitale Overheid. Hoe denken twee deskundige reclamemakers over het promoten van onze branche?

TEKST: WENDY DE GRAAFF • FOTO: B.R.A.I.N. CREATIVES

Tim den Heijer en Deborah Bosboom, partners en oprichters van B.R.A.I.N. Creatives, een reclamebureau waarbij de wetenschappelijke en de creatieve kant op een bijzondere manier gecombineerd worden.

Reclame maken voor de bibliotheek? Dat wringt een beetje. Misschien omdat er weinig succesvolle campagnes zijn om aan terug te denken. Daarbij is een hand in eigen boezem natuurlijk nooit een slecht idee: het 'product' waar het hier om gaat is niet zo duidelijk. Het behelst veel meer dan alleen lezen, maar is lastig precies te omschrijven. En dan zijn bibliotheken onderling ook nog eens behoorlijk verschillend. Hoe denken Tim den Heijer en Deborah Bosboom daarover? Zij zijn partners en oprichters van B.R.A.I.N. Creatives, een reclamebureau waarbij de wetenschappelijke en de creatieve kant op een bijzondere manier gecombineerd worden. En bovendien hebben zij veel ervaring met campagnes voor de boekenwereld: zij werken onder andere voor de CPNB (onder andere de Zomerlezen- en de Ik lees thuis-campagne), Bruna, de Bibliotheek Waterland, Rijnbrink en Probiblio. Dat maakt nieuwgierig!

Positieve buitenstaanders

In coronatijd deed zich het fenomeen voor dat mensen van buiten onze branche het belang van de openbare bibliotheek benadrukten. Tegen publicist Ozcan Akyol die zich opwindt over het gesloten blijven van bibliotheken met de uitspraak: 'In Nederland is het bordeel belangrijker dan de bibliotheek', lijkt geen campagne op te kunnen. Tim: 'De boodschap is belangrijk, maar de afzender is minstens zo belangrijk. Het komt altijd sterker over als je die niet zelf bent, maar de afzender en de boodschap moeten wel goed samen gaan. Het is niet zo dat iedere bekende Nederlander voor iedere boodschap geloofwaardig is. Je moet je altijd afvragen hoe de persoon gezien wordt. Adriaan van Dis is bijvoorbeeld het archetype van de grijze eminentie, authentiek en gepassioneerd. Freek Vonk werkt goed als het gaat om enthousiasme. Zulke spontane uitspraken als in coronatijd werken enorm in je voordeel, Akyol was niet de enige. Hij was als jonge, eigentijdse intellectueel wel de ideale boodschapper voor bibliotheken.'

Gezamenlijk optrekken

Het is niet makkelijk om bibliotheken verenigd te krijgen rond één boodschap omdat ze allemaal nogal verschillend zijn of denken dat ze dat zijn. De klanten realiseren zich dat waarschijnlijk minder, voor hen is de HEMA ook gewoon de HEMA, ongeacht waar die zich bevindt.

Deborah: 'De neiging om je eigen imago te willen bewaken en niet alleen als onderdeel van een branche te worden gezien komen we vaker tegen. Toch werkt het goed om naar de gemeenschappelijkheid te zoeken die de klant ook ziet en die te omarmen. Samen sta je absoluut sterker. De Libris-boekwinkels positioneren zichzelf als goede klassieke boekwinkels, maar daarnaast is in de branche ook ruimte voor andere ketens. Te veel het compromis zoeken geeft ook weer geen goed resultaat. Misschien moeten bibliotheken ook wel segmenteren in hun communicatie, een wijkbibliotheek is iets heel anders dan de grote stadsvestiging. Alles begint met een goed beeld van wie je bent of wie je wilt

zijn: wat is je rol in de wereld? Ben je een ervaring – en wat voor een – of wil je vooral mensen faciliteren? Wij beginnen een gesprek met een potentiële klant altijd rondom dit soort vragen. En iedereen die zich bezighoudt met communicatie, moet dit soort vragen eerst beantwoorden.'

Negatieve boodschap

Tim: 'Bibliotheken hebben nogal eens de neiging om te denken vanuit een negatieve boodschap: mensen denken dat "wij" saai en voorspelbaar zijn, en daar willen we wat aan doen. Ook ontleding is een negatieve boodschap, terwijl er zo veel positiefs over lezen te melden valt. Vrijwel iedereen leest: niet alleen boeken en tijdschriften, maar ook online, rapteksten, gebruiksaanwijzingen en recepten. Eveline Aenderkerk, de directeur van de CPNB, heeft ervoor gepleit om het "leesmoment" als uitgangspunt te nemen van communicatie, en dat hebben wij omarmd. Dat is herkenbaar voor velen en refereert aan lezen als cadeautje voor jezelf. Je benadert lezen en mensen die lezen positief: dat zijn leuke mensen die zichzelf iets gunnen, creatievelingen, daar wil je bij horen.'

Wetenschappelijke benadering

Men vormt zich makkelijk een oordeel over de creatieve kant van een campagne of reclame. Hoe ziet die eruit? Valt het op? Wat straalt het uit? Minder bekend is wat er ook werkt en waarom het aanslaat of niet. Daarom is het zo interessant dat B.R.A.I.N. Creatives wetenschap combineert met creativiteit. Tim: 'Samen met Eva van den Broek heb ik het boek *Het bromvlieg-effect* (ISBN 9789000374397, red.) geschreven. Wij gaven vaak presentaties waar we steeds de vraag kregen of wij ons gedachtegoed niet op papier wilden zetten. Het boek voorziet in een behoefte: het is aan de vierde druk toe en staat in de bestseller 60-lijst. Eva is gepromoveerd gedrags-econoom en oprichter van Behavioural Insights Nederland. Wij gaan in het boek in op hoe schijnbaar kleine dingen ons gedrag beïnvloeden. Hoe kun je dat gegeven gebruiken op een positieve manier en mensen aanzetten tot gedragsverandering? Dat is natuurlijk heel belangrijk voor succesvolle reclame, maar ook in ieders dagelijks leven en werk. Wat het bromvlieg-effect is? Een bromvlieg afbeelding aanbrengen in de urinoirs op Schiphol leidde tot een enorme reductie van de schoonmaakkosten! Een prachtvoorbeeld van iets kleins met grote impact op gedrag!' Deborah: 'In ons werk hebben we het B.R.A.I.N.-frame ontwikkeld, een praktische methodiek om je communicatievraagstukken van diverse kanten te bekijken om zo een originele en geschikte oplossing te vinden. Met medewerkers van Probiblio en de Rijnbrink Groep hebben we interne sessies georganiseerd om deze manier van werken toe te passen. Daarin combineren we wetenschappelijke inzichten met onze ervaring en de kennis die mensen hebben over hun eigen branche en doelgroepen.'

Effectiviteit

Er bestaat nogal wat twijfel over de effectiviteit van reclame-

campagnes en andere reclame-uitingen. Iedereen herinnert zich nog wel het reclamefilmpje over de jongen en de olifant die wraak neemt, maar herinneren mensen zich ook nog het product dat hiermee aan de man werd gebracht? En verkocht dat door het filmpje ook beter?

Deborah: 'Daar gaat inderdaad nog wel eens iets mis. Bij De Gouden Loeki beoordeelt het publiek 'het leukste filmpje', en dat zegt niets over de effectiviteit, sterker nog, soms weten de mensen niet eens precies wie de afzender van de boodschap is. De Effie is een internationale reclameprijs met een vakjury waarbij ook gekeken wordt naar verkoopcijfers, die prijs zegt dus veel meer over effectiviteit. Soms leren bedrijven wat dit betreft ook in de praktijk. Adidas dacht bijvoorbeeld dat de tijd rijp was om alleen nog online reclame te maken voor hun producten, maar kwam van een koude kermis thuis toen de verkoop terugliep. Pepsi stootte hun neus toen ze dachten dat het een goed idee was om een goed doel te verbinden aan hun reclames, vanuit de gedachte dat iedereen nu wel weet waar hun product voor staat. Ook daar verkochten ze significant minder. Je moet goed blijven nadenken over je imago, je doelgroep en je boodschap, ook als je denkt dat iedereen je wel kent. Het gaat altijd om je geloofwaardigheid, die voelen consumenten en klanten haarfijn aan.'

Zijn er bepaalde trucs die altijd werken?

Tim: 'Op onze site geven we er een paar weg. Een vraag als uitgangspunt nemen in je communicatie is daar een voorbeeld van. En werken met contrasten of tegenstellingen. Je moet eerst binnenkomen wil je mensen in actie krijgen, en dus moet je aandacht trekken. Dat doe je door je doelgroep te confronteren met iets bekends en juist iets wat ze niet verwachten. Voor bibliotheken is het ook nuttig om te weten dat mensen moeite met kiezen hebben. Je moet dus segmenteren, dat gebeurt al wel, maar niet genoeg denk ik. Daar kunnen bibliotheken veel van retail leren, daar is men veel verder met de klant helpen kiezen. Waarom vind je de ene winkel prettiger dan de andere, waar voel je je thuis? Het verbaast mij dat bibliotheken maar zo weinig experimenteren, terwijl ze qua bezoekers, ruimte en product zo veel mogelijkheden hebben om eens iets heel anders te proberen. Een unieke situatie toch dat je je eigen laboratorium voor nieuwe ideeën kunt zijn!'

Deborah: 'Je moet ook goed nadenken over de doelgroepen die je wilt bereiken. Nederland Leest bereikt bijvoorbeeld veel 50-plussers die toch al lezen. Dat is mooi, maar misschien wil je wel juist uitbreiden naar andere groepen. Leeftijd is overigens tegenwoordig in veel mindere mate een

IDO op tv

Een positieve uitzondering op het gebied van zichtbaarheid van de bibliotheken in de commercialblokken is de landelijke campagne voor het Informatiepunt Digitale Overheid. Opdrachtgever hiervan is de KB en het uitvoerende bureau is ZIGT Media & Performance uit Hoofddorp dat het media-advies en de inkoop verzorgt. De campagne brengt spotjes op de landelijke en regionale tv. ZIGT heeft een geïntegreerde media-aanpak gerealiseerd, gericht op de doelgroepen ouderen, nieuwe Nederlanders en laaggeletterden,

waarbij televisie en online video de basis vormen en ondersteund worden door SEA (Search Engine Advertising). Na de initiële campagne zal gedurende het jaar het onderwerp meermaals met media-inzet onder de aandacht gebracht worden. De Koninklijke Bibliotheek hoopt hiermee dat meer kwetsbare mensen de weg naar een IDO-punt weten te vinden. Uitgebreide informatie over de IDO-campagne is te vinden op de site van het B-netwerk via de verkorte link: tinyurl.com/cp2rt7pe

goede graadmeter dan het gedrag van mensen, in die zin is het begrip doelgroep ook aan verandering onderhevig.'

Tim: 'Zoals we aan het begin van ons gesprek al vaststelden, werkt het heel goed als anderen dan jezelf of iemand van wie mensen het verwachten een lans voor je breken. Als een outsider geloofwaardig is, blijft de boodschap hangen. Er zit ook een lastige en een beetje verdrietige kant aan consumentengedrag waar we ondanks ons wetenschappelijk onderzoek en onze ervaring met reclame maar moeilijk vat op krijgen. Kijk naar de verdwijning van V&D, daar waren heel veel mensen fel op tegen, ook mensen die er al jaren niets meer kochten. Dat zullen bibliotheken die een vestiging moeten sluiten herkennen: ook mensen die geen gebruik maken van de bibliotheek tekenen een petitie of komen zelfs in actie. Het gevoel dat je voor een bepaald product of een instelling hebt, bepaalt kennelijk maar zeer ten dele het gedrag van mensen. B.R.A.I.N. Creatives helpt om aan beide te werken.'

Naschrift

*Postbus 51 was een Nederlandse overheidsorganisatie die na de Tweede Wereldoorlog werd opgericht als een centraal loket waar burgers terecht kunnen met vragen aan de rijksoverheid. Postbus 51 is vooral bekend vanwege de campagnespotjes op radio en televisie. De activiteiten van dit 'centrale loket' werden vanaf 1977 (toen werd het een officiële merknaam) behoorlijk uitgebreid. Zo stonden er sinds 1985 op ongeveer 3800 openbare bibliotheken en postkantoren rekken met brochures of folders. De onderwerpen hingen af van de campagnes die Postbus 51 op dat moment voerde. De naam was afgeleid van het voormalige postadres: postbus 51 te Den Haag. Tot 1 juli 2012 verstreekte de rijksoverheid informatie aan burgers via dit informatiekanaal. Informatie staat tegenwoordig op de website rijksoverheid.nl (bron: Wikipedia).

Alle commercials die in de kaders aan bod komen, kunt u bekijken via: bibliotheekblad.nl/bronnen

Voorbeeld van een oude bibliotheekcommercial

In 1982 was een Postbus 51-commercial te zien die erg futuristisch overkwam. De letterlijke tekst:

'We hebben de technologie om op iedere vraag een antwoord te krijgen. Per telefoon, of op onze eigen televisie. Maar zover is het nog niet. Tot die tijd kunt u terecht in de openbare bibliotheken. Voor alles wat u maar weten wilt. Voor studie of hobby, uit noodzaak of interesse. U bent er altijd welkom. De Openbare Bibliotheek is er voor u. Gebruik hem goed!'
Gevolgd door de slogan: *De openbare bibliotheek. Stap er 'ns binnen.*

Naschrift

De allereerste smartphone werd pas tien jaar later, in 1992, ontwikkeld door IBM: IBM Simon Personal Communicator. Maar de smartphone werd pas echt succesvol en wijd gebruikt nadat Apple in 2007 met de eerste iPhone op de markt kwam. Na het succes van de iPhone werd in 2008 de eerste telefoon met het Android-besturingssysteem geïntroduceerd, namelijk de HTC Dream. De bibliotheekcampagne uit 1982 kan dus met recht 'zijn tijd ver vooruit' genoemd worden.

Biep!

In 1998 werd tijdens de STER-reclame ook een bibliotheekcommercial uitgezonden. Een jongetje krijgt bezoek van een buitenaards wezen. Tussen de twee ontpopt zich de volgende conversatie:

Alien: 'BIEP!'

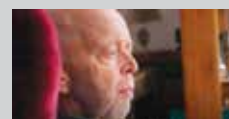
Jongetje: 'O, de bieb! Bij de kerk linksaf en dan loop je er vanzelf tegenaan!'

Gevolgd door de slogan:
Nieuwsgierige wezens komen naar de bibliotheek.

Passend lezen

Bibliotheekservice Passend Lezen attendeerde in het voorjaar van 2020 ouderen via een televisiecommercial op de gesproken boeken die de instelling in de collectie heeft. De non-profitorganisatie, onderdeel van het stelsel van openbare bibliotheken, stelt zich ten doel om mensen met een leesbeperking toegang te geven tot de wereld van kennis en cultuur om zo hun persoonlijke ontplooiing te stimuleren, hun maatschappelijke participatie en integratie te bevorderen en hun positie in de samenleving te verbeteren.

ThuisBieb-app

Nog een voorbeeld van een recente televisiecommercial: tijdens de maatregelen tegen verspreiding van het coronavirus heeft de Vereniging van Openbare Bibliotheken (commissie marketing) gratis zendtijd geregeld voor de STER-reclameblokken. Samen met

de Koninklijke Bibliotheek is ervoor gekozen om de ThuisBieb-app met 100 e-books voor iedereen! te promoten. De animatie die de Koninklijke Bibliotheek voor de lancering van deze app heeft gemaakt, is aangepast voor radio en televisie.

Aat Vos ontvangt Karl-Preusker-Medaille 2021

‘Ik wil de impact van de derde plek meetbaar maken’

Op 28 oktober ontving Aat Vos in Ludwigshafen am Rhein de Karl-Preusker-Medaille 2021, een van de hoogste onderscheidingen in het Duitse bibliotheekwerk. Deze blijk van verdienste door de Bibliotheksverbände, Bibliothek & Information Deutschland (BID) e.v. dankt de Nederlandse architect volgens de jury aan zijn innovatieve concepten die een stimulans vormen voor bibliotheken om zich in de publieke ruimte te ontplooiën als third place. Wat verstaat Vos precies onder dit begrip en hoe geeft hij daar invulling aan?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: MARCO HEYDA

Door hem louter te typeren als architect doe je hem feitelijk tekort. Zeker, hij is architect, maar in zekere zin evengoed ontwerper, onderzoeker, marketeer, socioloog en filosoof. Zeg maar: creatieve gids. Aat Vos' weidse scoop blijkt al snel als we met hem in gesprek gaan over de aard en betekenis van de third place. In goed Nederlands: de derde plek. De in het Drentse Donderen wonende

duizendpoot strooit met denkbeelden van planologen, psychologen en andere wetenschappers. Niet om gewichtig te doen, maar om zijn toehoorder duidelijk te maken dat hij al die zienswijzen niet zelf heeft bedacht, maar dat hij zich schatplichtig voelt aan degenen wier ideeën hij heeft omarmd en toegepast in de vele projecten in binnen- en buitenland (zie kader) waarmee hij naam maakte.

Bibliotheek Deichman Tøyen in Oslo, Noorwegen. Deze jeugdbieb ging in oppervlakte van tweehonderd naar zeshonderd vierkante meter.

Boeken

'De klassieke bibliothecaris is opgeleid om achterom te kijken, om de in boeken gestolde kennis te verspreiden onder bezoekers, terwijl de nieuwe bibliothecaris vooruitblijkt, een visie heeft op de manier waarop de maatschappij van nu zich ontwikkelt. En om die visie te verwezenlijken, betreft hij de lokale gemeenschap daar actief bij', vat Aat Vos de evolutie samen die zich in de bibliotheeksector voltrekt. 'In Duitsland ziet je dat de Bibliotheek en de Bücherei nog vaak synoniemen zijn, dat het conservatieve gedachtegoed daar nog steeds overheerst, maar in de moderne bibliotheek spelen boeken allang niet meer de hoofdrol. Boeken zijn slechts een van de vele middelen om het publiek te bedienen, maar het grootste probleem van vernieuwende bibliotheken is dat het publiek ze toch nog vaak associeert met boeken. Ik zie dat anders. Mijn opvatting is dat haar functie in hoofdlijnen terug te vinden is in het IFLA/UNESCO-manifest voor de openbare bibliotheken. Deze beginselverklaring kent twaalf functies toe aan de bibliotheek, waaronder het gelegenheid geven voor creatieve zelfontplooiing, het stimuleren van de verbeelding en de creativiteit bij kinderen en jonge mensen, en het bevorderen van de interculturele dialoog en aanmoedigen van culturele verscheidenheid. In het stuk, dat is opgesteld door de Verenigde Naties en de internationale bibliotheekassociatie IFLA, komt het woord boek zelfs helemaal niet voor.'

Ook de Wsob, de Nederlandse Bibliotheekwet, die sinds 1 januari 2015 van kracht is, onderkent deze verbreding van functies. Dat moet jou als muziek in de oren klinken.

'Het feit dat de wet zaken als educatie, debat en inspiratie benoemt, is pure winst, maar ik had het nog mooier gevonden als het belang van de bibliotheek voor de sociale infrastructuur helderder was benoemd. De bibliotheek is een van de weinige instanties die echt in het hart van de samenleving zitten. De bibliotheek is een van de schaarse derde plekken, zoals de Amerikaanse stadssocioloog Ray Oldenburg, grondlegger van het third place-concept, ze ooit bedoeld heeft, toen hij in 1989 *The Great Good Place* schreef.'

Third Place

Het third place-concept, door Vos aan het hart gedrukt en fysiek vertaald in een groot aantal bibliotheekvestigingen in Nederland, Noorwegen en Duitsland, komt hierop neer: bij *community building* is de derde plaats de sociale omgeving gescheiden van de twee gebruikelijke sociale omgevingen: thuis en op de werkplek. Voorbeelden van derde plaatsen zijn kerken, cafés, clubs, boekhandels, parken, cultuurhuizen en openbare bibliotheken.

Waarom worden deze derde plekken alsmaar belangrijker?

'De Amerikaanse psychologe Jean Twenge heeft een boek gepubliceerd dat *iGen* heet. Zo noemt zij de generatie jongeren die dreigt op te groeien tot solistische, depressieve mensen zonder sociale vaardigheden. Allemaal door het excessief gebruik van smartphones. Twenge betoogt dat de jonge generatie van tegenwoordig steeds later volwassen wordt, daar steeds minder goed op voorbereid is, zich steeds minder gelukkig zegt te voelen en steeds meer moeite heeft met het aangaan van sociale betrekkingen. Online zijn ze nauw verbonden, maar offline hebben ze steeds meer moeite om zich tot iemand te verhouden. Data van andere wetenschappers ondersteunen haar visie. Denk daarbij aan een buitensporig groeiend aantal Europese kinderen dat gediagnosticeerd is met een ernstige vorm van depressie. Als je dat gegeven combineert met de vaststelling dat mensen steeds meer in hun eigen bubbel zitten, en dat zij steeds minder horen over de bubbels daarbuiten, dan schrik je van het beeld dat daaruit oprijst. Iedereen kent Steve Jobs en Steve Wozniak, de grondleggers van Apple. Als persoon waren zij volstrekte tegenpolen. In deze tijd hadden die twee elkaar nooit ontmoet, omdat ze elkaar online niet zouden zijn tegengekomen.'

Wat kunnen de gevolgen zijn?

'De Britse theoloog/filosoof Jonathan Sacks heeft het over de culturele klimaatverandering. Hij ziet dat als de grootste omslag in ons leven sinds de uitvinding van de boekdrukkunst. Als je dit alles op je in laat werken, ontcom je toch niet aan de conclusie

Het Huis van Eemnes is een multifunctionele accommodatie (MFA) in het centrum van Eemnes, Nederland. Het Huis van Eemnes werd in 2020 genomineerd voor de Beste Bibliotheek van Nederland.

dat we met elkaar iets moeten doen om de mentale gezondheid van de komende generaties te bevorderen. Wat we kunnen doen? Het faciliteren en aantrekkelijker maken dat mensen elkaar ontmoeten. Hoe? Door plekken te maken die anders zijn dan thuis. Plekken waar je mensen kunt ontmoeten, plekken die laagdrempelig zijn, waar je je prettig voelt, waar je je veilig weet, waar je kunt doen wat je wilt, en plekken die kosteloos toegankelijk zijn. Dat bedoel ik met third places in het publieke domein, niet te verwarren met de Starbucks van deze wereld.'

Wat resteert er van het oude fundament van de bibliotheek – de volksverheffing – in deze zienswijze? Het instituut dat jij beschrijft zou je immers ook als dorps huis kunnen typeren.

'Dat is het, denk ik, ook. Zoals je al gemerkt zult hebben, maak ik graag gebruik van de inzichten van anderen. Dat is een prettig virus om bij je te dragen. Cormac Russell, de Ierse sociaal onderzoeker en expert op het gebied van gemeenschapsgedreven verandering en burgergerichte democratie, heeft veel nagedacht over de vraag die jij stelt. Hij beschrijft dat als de hydraulics of community power. Het communicerende vat tussen de gemeenschap enerzijds en de instituties anderzijds. Vroeger was die communicatie er niet. Denk aan de machtige directeuren van culturele instellingen. Zij bepaalden wat goed was voor de samenleving, maar dat is nooit de bedoeling geweest in de tijd dat dergelijke instituties het licht zagen. Wat we moeten doen, is deze instituties weer het besef bijbrengen waarvoor ze indertijd zijn opgericht. Met andere woorden: geef de burger weer de ruimte die hem toekomt, schep inclusieve instituten die openstaan voor ontwikkelingen in de samenleving. Het openstellen van je instituut voor invloeden van buitenaf is ook het uitgangspunt van Nina Simon, voormalig directeur van het Santa Cruz Museum of Art and History. Zij schreef *The Participatory Museum* en *The Art of Relevance*. Haar of/by/for all-methode concentreert zich rond participatie door de

lokale gemeenschap. Die visie deel ik. Daar zit de sleutel tot succes. Dat weet ik honderd procent zeker.'

Belastingconsulenten

'De bibliotheek die deed wat zij altijd heeft gedaan sterft uit, de bibliotheek die vraagt naar de behoeften van de samenleving en daarop inspeelt heeft toekomst. In extremis kan dit betekenen dat er bibliotheken zonder boeken zullen komen. In feite is een boek namelijk niet meer dan een informatiedrager, maar dat is een peer ook. In de bibliotheek van Oosterhout tref je bijvoorbeeld belastingconsulenten, geschoolde vrijwilligers die in ruil voor het gebruik van de bibliotheekruimte een gratis consult geven. Als bibliotheek moet je een brede werking hebben omdat je met diverse doelgroepen te maken hebt. Willen we de bibliotheek klaarstomen voor de toekomst, dan ligt daar de uitdaging.'

Met je team heb je veel bibliotheken in binnen- en buitenland gedaan, maar je ziet tevens dat de bieb steeds vaker deel is van een MFA. In hoeverre sluit die trend aan op je visie?

'Die trend past naadloos in mijn visie. Wie op het platteland nu nog streeft naar een stand alone-bibliotheek is met een kansloze missie bezig. Überhaupt verdwijnen stand alone-functionaliteiten steeds meer. Mengvormen hebben de overhand gekregen, of je nou kijkt naar een kledingzaak waar eveneens een kapper rondloopt of een tankstation waar je ook kunt lunchen. Bibliotheken zijn veilige havens in onze samenleving, publieke plekken, voor iedereen toegankelijk, waar tevens geprogrammeerd wordt. Ten opzichte van functies als het theater of de school is de bibliotheek bovendien complementair. In een theater begint het feest pas na de tweede deur. School? Idem dito. Wat de bibliotheek uniek maakt, is dat zij de ruimte na de eerste deur programmeert. Dát maakt de bibliotheek, in combinatie met een theater of school, zo interessant. Of het moeilijk is schotten tussen deelnemers in een MFA weg te nemen? Je kunt de derde plek zien als een plek waar je blij van wordt, als een mooie kleurrijke vlinder,

Wijkbibliotheek Kalk in Köln, Duitsland, nodigt uit om te experimenteren, uit te proberen en mee te doen. Sinds de heropening in september 2018 is het een van de modernste en meest innovatieve bibliotheken van Duitsland.

maar die heeft wel twee vleugels nodig die allebei even sterk zijn. Dat is de fysieke plek en de niet-fysieke context, met inbegrip van de stakeholders. Die vleugels vliegen niet vanzelf, die hebben een verhaal nodig. Het verhaal van de plek. Om die reden is de bibliotheek in de Bijlmer niet hetzelfde als die in Weert. Al was het maar omdat er in de Bijlmer wel een vliegtuig is neergestort en in Weert niet.'

Hoe flexibel moeten derde plekken zijn?

'Ik zie de derde plek als het dienblad op deze tafel waaraan wij nu zitten. Nu staan er stroopwafels en koffiemelk op, maar later op de dag kunnen dat bier en wijn zijn. Je moet ontwerpen

Het werk van Aat Vos

Een greep uit de bibliotheken en MFA's die door Aat Vos en zijn team onder handen werden/worden genomen. Nederland: Oosterhout, Roosendaal, Weert, Capelle aan den IJssel, Kerkrade, Harderwijk, Delft, Amsterdam (Bijlmer, Van der Pek, Amstel), Haaksbergen, Enschede, Hogeveen, Ede, Eemnes, Alphen aan den Rijn, Uithoorn, Goes.
Noorwegen: Deichman Oslo (Furuset, Tøyen, Grünerløkka, Stovner).
Duitsland: Köln (Kalk), Würzburg (Hubland), Langenfeld, Gütersloh (jeugdbibliotheek).
Meer informatie: aatvos.com

voor programmeerbaarheid in plaats van ontwerpen voor een programma. Vroeger was het form follows function. We moeten toe naar function follows form. Een voorbeeld is de bibliotheek Deichman Tøyen in Oslo. Deze jeugdbieb ging in oppervlakte van tweehonderd naar zeshonderd vierkante meter. De manager, Reinert Mithassel, zei tegen mij: "In de nieuwe bibliotheek wil ik een podium." "Is dat wel een goed idee?", vroeg ik. "Je bibliotheek wordt drie keer zo groot, maar je team blijft in omvang hetzelfde." "Toch wil ik een podium," zei hij, "want ik zeg niet dat wij alles zelf gaan organiseren." Zo gezegd, zo gedaan. Resultaat: in het eerste jaar is dat podium 340 keer geprogrammeerd door gebruikers. Een jaar geleden was het al 1080 keer. Designing for programmability, daarvoor is nodig dat je eigentijds bent en kunt blijven. Thans is een publieke huiskamer zo vintage mogelijk. Over vijf jaar zijn de jaren zeventig wellicht in. Dan wordt alles oranje en groen. Dat kun je zonder grote ingrepen realiseren als je basis, je dienblad, tijdloos en neutraal is.'

Hoe toon je aan dat een derde plek effect sorteert?

Dat deze niet alleen mooi, gezellig en laagdrempelig is, maar echt bijdraagt aan het mentaal welbevinden van de bevolking.

'Door te laten zien dat zo'n derde plek meer is dan iets waar men graag komt en verblijft. Anderhalf jaar geleden zijn we een research gestart omdat we zagen dat de plekken die we maken over meer gaan dan individuele ontplooiing. We kregen de indruk dat de invloed van bibliotheken in de behoefte-

Op 30 juni 2019 werd de wijkbibliotheek Hubland in Würzburg, Duitsland, geopend. Zij is gevestigd in een voormalige vliegveldtoren uit 1920 en beslaat vierhonderd vierkante meter.

piramide van de Amerikaanse klinisch psycholoog Abraham Maslow groter werd. De piramide van Maslow is een theorie die de behoeften van de mens in kaart brengt. Maslow beschrijft in zijn theorie vijf universele behoeften en brengt daar een hiërarchie in aan. Hij stelt dat er in de bevrediging van deze wensen een volgorde zit. Eerst zijn er de lichamelijke behoeften, daarna komen fysieke veiligheid & economische zekerheid, gevolgd door sociaal contact en waardering & erkenning. Ten slotte is er de zelfontplooiing. Wij wilden graag aantonen dat bibliotheken progressie boeken in deze piramide. Daarom hebben we in 2019 onderzoek gedaan in twintig van onze projecten in Noorwegen, Duitsland en Nederland. In alle projecten hebben we gebruikers en teamleden bevroegd. Wat daar uitkwam, bevestigde ons beeld niet een klein beetje maar enorm. Gebruikers bleken meer te mengen dan voorheen. Ze ontplooiden vaker activiteiten dan vroeger. Ze zagen meer andere mensen. Bezoekersaantallen bleken gestegen, evenals uitleendata. Het aantal uitleningen was tussen de 50 % en 150 % omhoog gegaan, het aantal bezoekers tussen 80 % en 400 %. HUB Kerkrade noteerde bijvoorbeeld een toename in bezoekers van 8000 naar 15.000 per maand. Ook de gebruiksduur, de tijd dat mensen in de bibliotheek vertoeven, is langer. Van gemiddeld een halfuur naar meer dan een uur. Het laat zien dat deze bibliotheken niet alleen de vijfde en vierde laag van Maslow adresseren, maar intussen ook de derde laag, de sociale laag, en soms zelfs al de tweede laag, het gevoel van waardering & erkenning. Reinert Mithassel, de manager van de

jeugdbibliotheek in Oslo, sprak met een wijkagent over jeugdcriminaliteit. Deze man vertelde hem dat vóór de opening van de bieb in deze probleemwijk meer dan een van de vijf jongeren in aanraking kwam met justitie vanwege kleine criminaliteit, terwijl dat na de opening van de jeugdbibliotheek was teruggelopen tot een van de veertien. Ik weet wel, het is niet alleen de derde plek die dit doet, het is ook de programmering waar de kids uit dat stadsdeel bij betrokken zijn, maar dit zijn toch even fantastische als meetbare cijfers?

Slotvraag: wat is je persoonlijke ambitie nog?

'Mijn ambitie is om de impact van ons werk kwantificeerbaar te maken. Als dat lukt, kunnen we groepen bij elkaar brengen die nu nog totaal los van elkaar staan. Ik denk dan aan de heel grote bedrijven en de heel kleine samenleving. Als we de impact van de derde plek meetbaar maken, kan het ook voor grote corporates aantrekkelijk zijn om aan maatschappelijk verantwoord ondernemen te doen, zodat zij kleine lokale initiatieven op grote schaal gaan ondersteunen. Ik heb een enorme onderzoeksbehoefte om een aantal vakgebieden bij elkaar te brengen. Dan gaat het om sociologie, sociale geografie, stedenbouw en meer disciplines. Ik hoop dat we als organisatie verder groeien om dat door ons gewenste onderzoek te kunnen doen. Ten slotte wil ik dit bedrijf door laten gaan nadat ik zelf afscheid genomen heb. Ik ben nog lang niet klaar. Er is ongelooflijk veel laaghangend fruit, maar je moet net even anders kijken naar de samenleving om het te plukken.'

Vijf sprookjes voor moeder

Een sprookjesboek met meer vragen dan antwoorden

Zoals het een goed sprookjesboek betaamt, stelt ook *Vijf sprookjes voor moeder* (1941) de lezer voor menig raadsel. Alleen gaan de vragen die dit sprookjesboek oproept vooral over het werk zelf, want wie maakte het en voor wie?

TEKST: KARIN VINGERHOETS, COLLECTIESPECIALIST KINDERBOEKEN, EN JEROEN VANDOMMELE, CONSERVATOR NAMIDDELEEUWSE EN MODERNE HANDSCHRIFTEN, BEIDEN WERKZAAM BIJ DE KB • FOTO'S: KB BEELDSTUDIO/JOS ULJEE

Sprookjes hebben iets magisch. Sla een sprookjesboek open en je wordt teruggetransporteerd naar je kinderjaren, zittend op schoot bij ouders of grootouders, luisterend naar een spannend verhaal en gefascineerd door de schitterende afbeeldingen. De KB heeft een uitzonderlijke, grote collectie kinderboeken en andere publicaties speciaal gemaakt voor kinderen, ruim een kwart miljoen stuks. Natuurlijk zitten daar ook duizenden sprookjesboeken bij, van klassieke schrijvers als de gebroeders Grimm, Charles Perrault en Hans Christian Andersen, maar ook van moderne schrijvers en vertellingen uit niet-westerse culturen.

Vijf sprookjes voor moeder

Eind 2020 kocht de KB bij een antiquariaat een bijzonder handschrift uit 1941, getiteld 'Vijf sprookjes voor moeder'. Het heeft een groot formaat, bijna 40 bij 30 cm. Geschreven op dik, waarschijnlijk geschept, papier en gebonden in een mooie donkerbruine nepleren canvasband door uitgeverij K.A. Loth uit Enschede, is er duidelijk veel aandacht besteed aan het uiterlijk van het boek. Het handschrift bevat de sprookjes: Sneeuwwitje, Doornrosje, Blauwbaard, Vrouw Holle en Assepoes(ter). Elk sprookje begint met een prachtige titelillustratie en bevat een paginagrote tekening van een scène uit het verhaal. Ook de handgeschreven teksten van de sprookjes zijn zelf ontworpen. Ze bestaan uit gekalligrafeerde letters en elke paragraaf begint met een versierde initiaal. Die initialen, steeds met een gracieus plantenmotief, beelden bij elk sprookje een voorwerp af dat een belangrijke rol speelt in het verhaal. Bij Sneeuwwitje is dat de vergiftigde appel, bij Doornrosje de roos met doornen, bij Blauwbaard de sleutel van de verboden kamer, bij Vrouw Holle de verloren spinrok en bij Assepoester het glazen muiltje. Het schrift helt licht naar links over en heeft opvallende 'open' streepjes, punten en komma's, waardoor de schrijfstijl wat vrouwelijk of 'jong' aandoet.

Sprookjes in het kort

In tegenstelling tot de vormgeving zijn de sprookjes die het handschrift behandelt maar summier opgeschreven, vaak met grote sprongen in het verhaal. Sneeuwwitje begint bijvoorbeeld als volgt: 'Een jonge koningin droomt van een dochtertje: haar huidje blank als sneeuw, haar lipjes rood als bloed en haar krullen zwart als ebbenhout. Dan komt er het kindje ... Een stiefmoeder, jong en mooi, bant het prinsesje het bos in, omdat het spiegel-tje-aan-de-wand een verrassend oordeel gaf. Sneeuwwitje, haar kleine handje in de grote van den jager, deinst angstig terug voor het diepe nachtzwarde woud. 's Jagers medelijden – hij heeft zelf een dochtertje – geeft haar het leven ...'

Dat gaat vlot! Het beoogde publiek werd kennelijk verondersteld bekend te zijn met de verhaallijnen van deze sprookjes. Belangrijke gebeurtenissen worden soms niet genoemd, terwijl wel veel aandacht wordt besteed aan details, die soms niet tot het traditionele verhaalverloop behoren. In Blauwbaard wordt bijvoorbeeld verteld dat de man, op het moment dat hij zijn vrouw bij de haren grijpt, wordt getroffen door een steen uit de borstwering, waarbij het aan de lezer wordt overlaten om te bedenken wie die steen gegooid kan hebben.

Het taalgebruik is verder opvallend bloemrijk. Er worden veel bijvoeglijk naamwoorden gebruikt en de schrijver heeft zich ingespannen om gevoelvollen zinnen te maken met veel aandacht voor kleur en details. Ter illustratie: 'Met ogen, groot van ontsteltenis, snelt Assepoes zonder de Prins te groeten, de balzaal uit, en wipt licht als een bonte vlinder de marmeren trappen af en is in de fluwelen, goud-doorspikkelde nacht verdwenen.'

De fragmentarische verhaallijnen en het rijke taalgebruik onderstrepen dat de maker bij het schrijven geen kinderen maar volwassenen als doelgroep voor ogen had. Ook de vormgeving (de illustraties en initialen) veronderstelt dat de lezer bekend was met de sprookjes. Helaas is het niet meer te achterhalen voor wie het handschrift precies bedoeld is. De moeder van de auteur ligt,

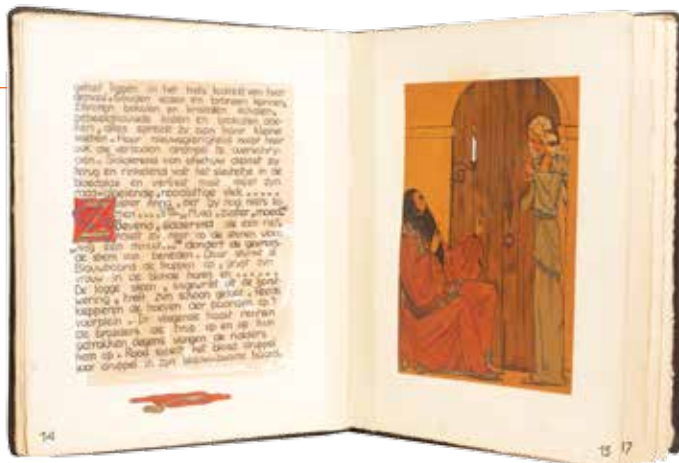
gezien de titel 'Sprookjes voor moeder' voor de hand, maar we weten niets over deze persoon.

Anonieme maker(s)

Het sprookjesboek stelt ons voor raadsels. Hoe is het tot stand gekomen? Hebben verschillende personen aan het handschrift gewerkt, bijvoorbeeld een tekstschrijver en een illustrator? Of heeft één persoon zowel de tekst als de kalligrafie en de illustraties verzorgd? Dat laatste is aannemelijker. Het moet een geoefend tekenaar zijn geweest, waarschijnlijk met een opleiding aan een tekenacademie. De manier van tekenen is typisch voor de jaren 1940, hoewel de stijl eerder is nagebootst naar kinderboekenillustraties van voor 1920. Nederlandse tekenaars als Bert Wierink (1856-1939), Rie Cramer (1887-1977) en Wilhelmina Drupsteen (1880-1966) werden toen sterk beïnvloed door de art nouveau, en zij maakten furore met hun illustraties van sprookjes met sierlijke gestileerde vrouwenfiguren, een voorliefde voor plantenmotieven en voor het gebruik van warme kleuren. De illustraties in dit manuscript sluiten naadloos op deze stijl aan. Enkele losse tekeningen die aan het handschrift zijn toegevoegd, onder

meer van het sprookje Hans en Grietje, zijn in de stijl van de jaren 1940 getekend. De tekenaar was vaardig in beide stijlen, en de keuze voor het gestileerde art nouveau moet dus een bewuste keuze zijn geweest. Wellicht hield zijn of haar moeder hier het meeste van?

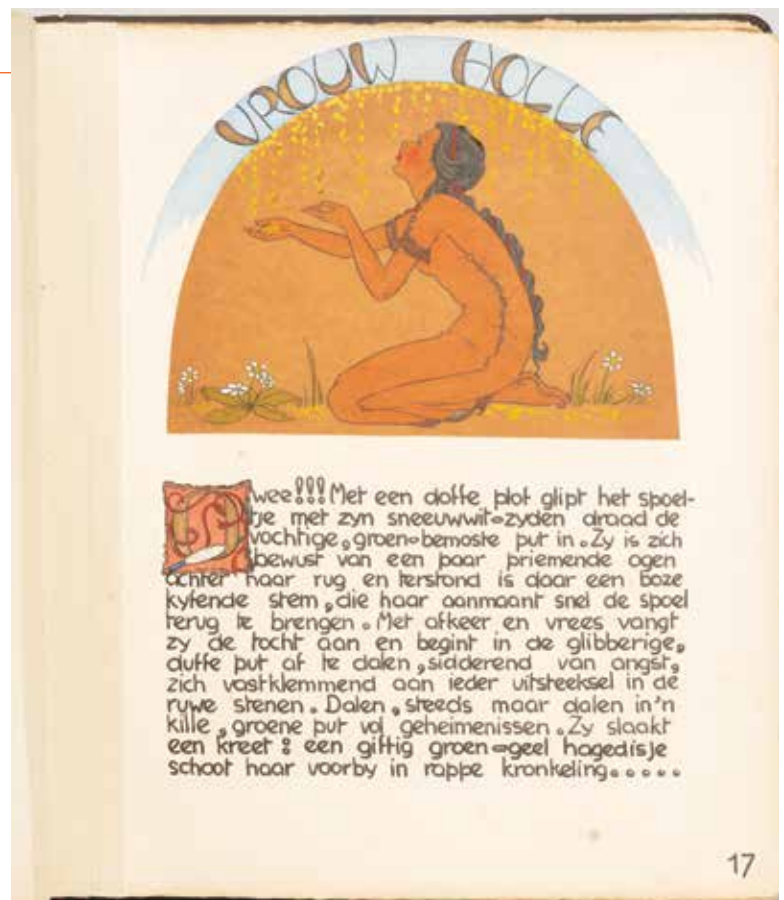
Uiteindelijk biedt het handschrift zelf ons verder weinig aanknopingspunten. Volgens de verkoper zou het een gelegenheidswerk geweest zijn van een zekere mevrouw 'Steinmeijer', maar meer informatie hebben we niet. De familienaam Steinmeijer kwam rond 1940 voor in Enschede. K.A. Loth was een grote onderneming in Enschede, die naast een boekbinderij ook een papierhandel en een drukkerij beheerde. In juli 1941 werden de activiteiten nog verder uitgebreid met een kartonnagefabriek. Kortom, het was een logische plek voor een inwoner van Enschede om een boek te laten binden en wellicht ook om er het papier te betrekken. Het is een curieus maar mooi manuscript, en de raadsels er omheen nodigen uit te fantaseren, evenals de sprookjes en illustraties zelf. Wellicht komen we in de toekomst meer te weten over het manuscript en de maker.

Afbeelding 1: Tekening uit het sprookje Blauwbaard, p. 14-15.

Afbeelding 2: Tekening uit het sprookje Vrouw Holle, p. 18-19.

Afbeelding 3: Tekening uit het sprookje Vrouw Holle, p. 17.

Afbeeldingen uit: Anoniem, Vijf sprookjes voor moeder (Firma K.A. Loth, 1941).

Nieuwe bibliotheek Universiteit van Amsterdam

Groei naar academische dienstverlener

Bibliotheekblad volgt de wording van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Regelmatig zal een thema rondom de bouw worden belicht. In dit nummer deel 2: de context van de totstandkoming van de nieuwe UB.

TEKST: ROBIN VAN SCHIJNDEL, SECTORHOOFD CAMPUSDIENSTEN UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK AMSTERDAM • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Waarschijnlijk zijn er ooit meer dan tweehonderd UvA-bibliotheken geweest, zelfstandig en/of onderdeel van een vakgroep. Kenmerkend voor de huisvesting van de UvA is, tot in de jaren zestig van de vorige eeuw, het enorme aantal panden verspreid over Amsterdam waarin de faculteiten en voorzieningen zijn gehuisvest. Vanaf de jaren zestig worden voor het eerst grote gebouwen

neergezet, zoals dat van architect Norbert Gawronski op het Roeterseiland en het beeldbepalende P.C. Hoofthuis van Theo Bosch en Aldo van Eyck. Dit kan worden gezien als de eerste aanzet tot campusvorming.

Uiteindelijk kiest de UvA ervoor om onderwijs en onderzoek te concentreren op vier campuslocaties. Dat zijn geneeskunde in

Foto: Wouter van der Wolk

Moderne samenwerkruimte van de UB op de Roeterseilandcampus.

Zuidoost (AMC), natuurwetenschappen op het Science Park in Watergraafsmeer, sociale wetenschappen op de Roeterseiland-campus en geesteswetenschappen op de laatste te realiseren campus: het Universiteitskwartier in de binnenstad waar de nieuwe UB wordt gerealiseerd. Met het concentreren van campuslocaties zijn tientallen kleine bibliotheken samengevoegd en opgegaan in de UB en de campusbibliotheken.

Meer dan boeken

Tot circa het jaar 2000 worden de ruimtes en studiezalen in de bibliotheken van (de klassieke) universiteiten gedomineerd door opencollectiesopstellingen en studieplekken die vooral ondersteunend zijn aan het gebruik van de collecties. Daarna komt er, ook in de UvA-bibliotheken, dankzij digitale beschikbaarheid en centrale depotplaatsing een proces op gang om de open collecties in omvang terug te brengen. Uiteindelijk leidt dit bij de UvA tot inkrimping van ruim 45 naar minder dan 10 kilometer open collectie.

Tegelijkertijd herkent de UB de ontwikkeling van een toenemende belangstelling voor en vraag naar studeren op de campus. De UB anticipeert hierop door veel ruimtes te veranderen in studieplekken. In 2010 neemt de bibliotheek alle computerwerkplekken van de IT-afdeling over en integreert ze het beheer ervan in haar studieplekkenbeleid. Ook breidt ze de dienstverlening van de UB-balies naar studenten uit met IT. Op dit moment beheert de UB het merendeel van de UvA-studieplekken; van de circa vijfduizend heeft ze er ruim vierduizend in beheer. Conform het studieplekkenbeleid worden in nauwe afstemming met faculteiten en de facilitaire afdeling van de UvA nieuwe plekken in zalen gerealiseerd die bijvoorbeeld voor digitaal toetsen maar ook voor (activerend) onderwijs kunnen worden ingezet.

Ontwikkeling in dienstverlening

Al in 1990 is vastgesteld dat de UB aan de Singel als gebouw gedateerd is en als bibliotheek geen toekomst heeft. Vanaf 2001 heerst het idee dat een nieuwe UB naast toegang tot de collecties vooral studie, werk, ontmoeting en verblijf moet faciliteren. Deze functies zijn dan ook in vierkante meters ruim bedeed. In de tussentijd ontwikkelt de bibliotheek zich verder als dienstverlener. Zo blijken de bibliotheken op Roeterseiland en Science Park een aantrekkelijke partner op de campus. Niet alleen vanwege hun collecties, support op locatie en op afstand, digitale voorzieningen en onderwijs- en onderzoekondersteuning, maar ook vanwege hun gebruik en inzet van de beschikbare oppervlakte, openingstijden, brede dienstverlening en grote aantallen bezoekers. De eerdergenoemde regie op studieplekken zorgt ervoor dat de studieplekken in vele campusgebouwen herkenbaar zijn als bibliotheekvoorzieningen.

Een divers voorzieningenniveau met studiezalen, onderwijsruimtes, horeca en een atrium of plein voor verblijf en evenementen is altijd het uitgangspunt geweest voor de nieuwe UB in het Universiteitskwartier. Het dakterras kan worden gezien als de kers op de taart. Een bibliotheekgebouw dat inspiratie biedt aan studenten, medewerkers en bezoekers om te studeren en aan nieuwe en/of betere ideeën of onderzoek te werken. De keuze

Artist impression: MVSA Architects

Studiezaal met collectie in open opstelling in de nieuwe UB in het Universiteitskwartier. De ruimtes kunnen makkelijk van functie wisselen: vandaag collectieruimte, morgen hybrid learning space.

van de UvA om juist deze bibliotheek te bouwen, illustreert dat de bibliotheek zich succesvol heeft doorontwikkeld als academische dienstverlener.

Veranderlijk en aanpasbaar

Het is een hele kluit om in het programma van eisen van de UB zowel de monumenten als de nieuwbouw te passen, niet alleen voor de cascoarchitecten, maar ook voor het UB-team dat verantwoordelijk is voor het vloerplan en het interieur. Met de kennis uit het recente verleden is het een gegeven dat verandering een constante zal zijn. De circa 14.000 vierkante meters met 358 ruimtes van de nieuwe bibliotheek zijn in veel gevallen dusdanig ontworpen dat zij makkelijk van functie kunnen wisselen: vandaag collectieruimte, morgen onderwijszaal, nu kantoorvloer, straks active of hybrid learning space. Sommige ruimtes kunnen op verschillende momenten in de week door verschillende doelgroepen worden gebruikt. Vergaderruimtes voor medewerkers zijn in het weekend bijvoorbeeld projectruimtes voor studenten. Het atrium zal aankomende studenten imponeren op open dagen en de monumentale voormalige ziekenhuizalen zullen het 'thuis' van generaties studenten worden. Eenheden en netwerken die nu in ontwikkeling zijn, maar die bij het ontwerp van de nieuwe bibliotheek nog niet in beeld waren, zoals het Data Science Centre, worden desgewenst ruimtelijk ingepast zodat zij zich in de context van de UB van de eenentwintigste eeuw kunnen profileren.

Gegevens

Gestart in: september 2019

Einddatum: ergens in 2023

Architect: MVSA Architects en Architectenbureau J. van Stigt

Op zoek naar een sociale huurwoning?
Stap eens binnen bij de bibliotheek!

Acht woningcorporaties werken

In een wereld die digitaal wordt, is het bijna onvermijdelijk dat ook het zoekproces naar een sociale huurwoning steeds vaker verloopt via internet. Met die overtuiging hebben acht Drentse woningcorporaties en twaalf huurdersorganisaties in dezelfde provincie besloten hun gezamenlijke aanbod te clusteren onder de noemer Thuis Kompas. Sinds eind april 2020 kunnen belangstellenden voor een sociale huurwoning via Thuis Kompas zoeken naar een huis van hun gading in geheel Drenthe. Snel en efficiënt, maar voor wie (nog) niet goed overweg kan met internet, is het lastig. Aan die doelgroep biedt de bibliotheek de helpende hand.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

'Ook in deze moderne wereld is het nog lang niet vanzelfsprekend dat iedereen thuis een computer heeft!' Voor velen lijkt het een verbazingwekkende openingszin van Yolanda Timmer, projectmanager Biblionet Drenthe. Maar haar motivatie voor deze stelling snijdt hout. 'Als je nooit werkgerelateerd met de computer actief bent, en je bent ook geen fanatieke gamer, ligt het minder snel voor de hand om een pc aan te schaffen. Datzelfde geldt voor een printer of een scanner. Bij veel men-

sen ontstaat ook pas de wens om digitaal vaardiger te worden als zich een concrete behoefte aandient.' Ter illustratie geeft Yolanda het voorbeeld van de oudere mevrouw die van haar kleinkinderen een iPad had gekregen en bij de bibliotheek aanklopte om hulp hoe hiermee om te gaan. 'Of denk aan de steeds vaker klinkende opmerking: ga naar die website voor meer informatie. Wie nog niet bekend is met internet, komt daarmee niet verder.'

Foto: Tierra Mallorca / Unsplash

samen met Biblionet Drenthe

Wie meer wegwijs wil worden op de nog onbekende internetwegen, kan bij de bibliotheek terecht voor een cursus om te leren omgaan met de computer en internet. Bijvoorbeeld Klik & Tik. 'Hiervoor bestaat veel belangstelling. Mensen willen niet altijd blindelings terugvallen op hun nabije netwerk van kinderen en kleinkinderen. Die hebben het al druk genoeg, is een regelmatig geuite kreet. Bovendien geeft het ook zelfvertrouwen als je het zelf – met een beetje hulp van de bibliotheek – hebt kunnen regelen.'

'Noaberschap'

De start van Thuis Kompas betekende voor een flink aantal mensen ook zo'n confrontatiemoment, dat internet steeds dichterbij komt. Zoeken naar een sociale huurwoning gaat in Drenthe tegenwoordig digitaal. Maar hoe vind je je weg als je nog niet eens de beschikking hebt over een e-mailadres? In dat geval is het vooral belangrijk dat je de deur van een van de Drentse bibliotheekvestigingen weet te vinden, aldus Yolanda, die naar eigen zeggen ook pas de laatste vijf jaar heeft ervaren hoe veelomvattend de dienstverlening van de bibliotheken tegenwoordig is. 'Na jaren gewerkt te hebben op de salarisadministratie van een onderwijsinstelling, wilde ik graag aan de slag in een maatschappelijke functie. Die vond ik bij de bibliotheek, en met meer diversiteit dan ik van tevoren had ingeschat.'

Na een periode in de frontoffice en aansluitend als locatiecoördinator van bibliotheek Noordenveld, begon Yolanda vorig jaar oktober als senior adviseur basisvaardigheden innovatie voor Biblionet Drenthe én als projectleider van Thuis Kompas. 'Onder die noemer werken wij samen met de woningcorporaties en huurdersorganisaties. Onze rol is voornamelijk om de mensen die een sociale huurwoning zoeken en nog niet zo bekend zijn met internet meer zelfredzaam te maken in het digitale zoekproces.' Die samenwerking met Thuis Kompas is ontstaan in overleg met alle bestuurders van de betrokken corporaties. Dit proces verliep wat soepeler doordat Annelies Bakelaar (sinds 1 oktober 2018 bestuurder Bibliotheek Drenthe) en Bert Moormann (directeur-bestuurder woningcorporatie Domesta) elkaar al kenden. 'Een atypische samenwerking', zo omschreef Annelies Bakelaar het teamwork tussen bibliotheken en woningcorporaties in de kennissessie die online voor betrokkenen werd georganiseerd. Echter, in haar visie hebben de bibliotheekorganisaties uitstekende handreikingen te bieden voor de veelheid aan vragen in de steeds digitalere samenleving. 'Speciaal in Drenthe leek het in de context van het welbekende noaberschap* niet meer dan logisch dat de bibliotheken samen met de woningcorporaties en huurdersorganisaties de schouders eronder zouden zetten.

Samen bereik je immers meer mensen dan alleen. En hoe groter de doelgroep die je bereikt, hoe meer mensen je kunt helpen.'

Van Assen tot Zuidlaren

Met een gratis inschrijving op Thuis Kompas kunnen woningzoekenden tegenwoordig een voor hen geschikte woning selecteren in een groter gebied. Zij kunnen namelijk reageren op het volledige aanbod van de aangesloten corporaties, van Assen tot Zuidlaren. Maar hoe maak je de nieuwe digitale werkwijze bekend onder de doelgroep die dus juist minder goed bereikbaar is via internet? Yolanda: 'De acht betrokken woningcorporaties hebben alle ingeschrevenen ingelicht dat ze zouden overschakelen op digitalisering van het proces, en gaven aan dat de bibliotheek begeleidende hulp kon bieden. Ook via Facebook en andere sociale media is dit bekendgemaakt. Gelukkig was ook RTV Drenthe bereid hier aandacht aan te besteden op de lokale radio en tv. De kick-off binnen de bibliotheken was gepland in het najaar van 2020. Bibliotheek Emmen, een centrumbibliotheek, ging voortvarend te werk met het inrichten van speciale inloopsprekuren voor belangstellenden om een digitaal profiel aan te maken voor Thuis Kompas. Nog vóórdat de andere bibliotheken actie konden ondernemen, kondigde premier Rutte de tweede sluitingsperiode aan in verband met de coronamaatregelen.'

Achter de schermen ging het werk gewoon door. Onder andere met het schrijven van een werkhandleiding voor de bibliotheekmedewerkers in Drenthe over de nieuwe dienstverlening aan woningzoekenden. In het najaar van 2020 werden drie online vragenbijeenkomsten georganiseerd en verder was er een speciaal oefenaccount per bibliotheekorganisatie waarmee medewerkers de theoretische kennis in de gesimuleerde praktijk konden toetsen.

Spontaan en gepland

Alice Hulleman is communicatieadviseur bij Domesta, een van de acht woningcorporaties die het huuraanbod bekendmaken via Thuis Kompas. 'Dit nieuwe initiatief ging live middenin de coronatijd, dat heeft het doorverwijzen naar de bibliotheken voor praktische ondersteuning wat lastiger gemaakt', blikt zij terug. 'Uiteraard kwamen woningzoekenden, zodra dat weer mocht, ook regelmatig bij onze organisatie langs met inhoudelijke vragen, en bij simpele problemen konden we mensen ook via de telefoon op weg helpen. Verder hebben we op de website van Thuis Kompas een aantal instructievideo's met een eenvoudige handleiding (in diverse talen) geplaatst waarmee mensen stap voor stap een zoekprofiel kunnen aanmaken. Maar dat we nu weer kunnen verwijzen naar de bibliotheken voor uitgebreidere ondersteuning is een betere oplossing.' Na de hernieuwde opening zijn de

Foto: Biblionet Drenthe

Yolanda Timmer, projectmanager bij Biblionet Drenthe.

Drentse bibliotheken ook de persoonlijke dienstverlening weer voorzichtig begonnen, hetzij tijdens speciale inloopsprekken, hetzij in de vorm van hulpverzoeken van mensen die zich onaangekondigd melden aan de balie.

'Vooral die tweede manier van serviceverlening vraagt veel flexibiliteit van de medewerkers', stelt Yolanda. 'Stap één is altijd duidelijk inzicht proberen te krijgen in de vraag en precies te achterhalen wat iemand wil. Als iemand alleen maar even gebruik wil maken van een bibliotheekcomputer om op een website te kijken, is dat natuurlijk snel geregeld, maar als iemand komt om een e-mailadres of een DigiD aan te maken, vergt dat uiteraard meer tijd. Als er op dat specifieke moment onvoldoende tijd beschikbaar is, maken we een vervolgspraak. Soms komen mensen bij ons met een spoedvraag. Als duidelijk is dat er snel iets moet gebeuren, doen wij ons uiterste best om direct te helpen.'

Als iemand aanklopt bij een kleine buurtbibliotheek met alleen vrijwilligers, geldt als beleid: doorverwijzen naar een groter filiaal waar de medewerkers voor deze uitbreiding van de dienstverlening getraind zijn. 'Zo kunnen we de mensen altijd ter zake kundig helpen, uiteraard met inachtneming van de privacyregels. Als iemand nog geen DigiD heeft, verwijzen we hem of haar door naar de Belastingdienst. En bij het aanmaken van een profiel voor Thuis Kompas leggen we uit hoe de website werkt. We kunnen hooguit een vingerwijzing geven voor het aanmaken van een persoonlijk wachtwoord, maar verder respecteren wij daarbij bewust de gewenste privacy. Bovendien moeten de mensen het uiteinde-

lijk ook allemaal zelf kunnen. Zelfredzaamheid is belangrijk in de huidige tijd. Mensen gaan tegenwoordig zelf actief op zoek naar een woning die aansluit bij hun woonwensen, in plaats van – zoals vroeger – een woning te krijgen toegewezen.'

Bekend maakt bemind?

Even wat cijfers. Thuis Kompas had in april 2021 83.000 ingeschrevenen, waarvan 20.000 serieus actief zoekenden, 4.600 huizen zijn al verhuurd via dit nieuwe kanaal. Een onderzoek aan het begin van 2021 onder 11.000 woningzoekenden heeft aangetoond dat een halfjaar na de start zo'n 30 procent van de Drentse bevolking op de hoogte was van het bestaan van Thuis Kompas. 'Een percentage dat zelfs iets hoger lag dan onze verwachtingen', stelt Alice, die namens Domesta deelneemt aan de overkoepelende communicatiewerkgroep van de verbonden corporaties. Meer dan 60 procent van de woningzoekenden beoordeelt de Thuis Kompas-website als gebruiksvriendelijk, dankzij het overzichtelijke aanbod en de gemakkelijke manier van reageren. Dat het succes van het geautomatiseerde zoekproces gedeeltelijk te danken is aan de kennisondersteuning van de bibliotheken, daarover bestaat volgens Alice geen twijfel. 'Wij hebben zelf veel geïnvesteerd in promotie van Thuis Kompas, via de sites van de acht aangesloten corporaties en via sociale media, maar dankzij de hulp van de bibliotheken kunnen meer woningzoekenden hiermee ook daadwerkelijk omgaan.'

Het zoekproces via Thuis Kompas is niet korter geworden, omdat dit vooral samenhangt met de huidige krapte op de woningmarkt, en ook met ieders persoonlijke woonwensen en omstandigheden, zoals hoogte van het inkomen, de grootte van het huishouden en de leeftijd. 'Maar mensen hebben nu wel gratis toegang tot een groter aanbod en hoeven pas € 25,- aan administratiekosten te betalen aan de woningcorporatie waarbij ze uiteindelijk gaan huren. Dat verlaagt de drempel.'

We zijn er bijna

'De actuele woningnood is groot', weet ook Yolanda. 'De bibliotheek is alleen de voordeur voor het aanmaken van een digitaal zoekprofiel voor wie hiertoe niet zelf in staat is. Een van onze maatschappelijke taken is het taboe doorbreken dat rust op het niet goed overweg kunnen met computer en internet, want met de juiste hulp kan iedereen dit leren. Nog steeds denkt lang niet iedereen bij zulke zaken automatisch aan de bibliotheek. Ik snap dat wel, want toen ik bij de bibliotheek ging werken, had ik ook nog geen zicht op het complete takenpakket. Werkenderwijs heb ik ontdekt wat wij allemaal doen. Inmiddels ben ik bijna bedrijfsblind en vind ik het niet meer dan logisch dat wij bijvoorbeeld actief zijn op het vlak van het aanleren van basisvaardigheden. De bibliotheek van nu is er voor persoonlijke ontwikkeling van mensen en tegen eenzaamheid. We zoeken ook bewust aansluiting bij veel samenwerkingspartners: Taalhuis, onderwijs, kinderopvang, gemeente, voortgezet onderwijs en nog veel meer. De bibliotheek vervult een belangrijke en nuttige maatschappelijke rol, maar we zijn er nog niet helemaal qua bekendheid. De reclamecampagne voor het Informatiepunt Digitale Overheid in de bibliotheek kan helpen het inzicht in ons actuele takenpakket

te vergroten. En via onze service aan de woningcorporaties in de vorm van hulp aan Thuis Kompas-gebruikers bereiken we soms ook mensen die nog niet of nauwelijks bij de bibliotheek binnen zijn geweest. Dat is voor ons een bijkomende meerwaarde.'

Meer informatie

De samenwerking met woningcorporaties heeft ook op landelijk niveau interesse gekregen. Zo hebben Stephanie Verhagen en Maaïke Toonen van de KB contact gehad met de branchevereniging van woningcorporaties, Aedes. Als bibliotheken op lokaal niveau contact willen opnemen met de lokale woningcorporatie, kunnen zij contact opnemen met Stephanie Verhagen: stephanie.verhagen@kb.nl.

Naschrift

*Naoberschap (Achterhoeks, Drents en Sallands), Noaberschap (Twents) of in het Nederlands: nabuurschap, is een kleine, overwegend agrarische, gemeenschap van noabers (buren). Iedere buur heeft in het noaberschap een zogenaamde noaberplicht. Dit is de morele plicht de andere noabers desgewenst met raad en daad bij te staan. Vanouds was het een heel ruime en intensieve vorm van burenhulp, die onontbeerlijk was voor de bewoners van boerderijen en in dorpen die niet kunnen rekenen op goede openbare voorzieningen. Het is vooral een begrip in de Achterhoek, Twente en andere delen van Overijssel, Drenthe en Groningen, maar evenzeer in het westen van Duitsland. (Bron: Wikipedia.)

Het Govers kennisteam Bibliotheken.

De sectorspecialist in het
bijstaan van bibliotheken op
het gebied van controleplicht,
fiscaliteit, juridisch en data-
analyse.

GOVERS

Thuis in cijfers sinds 1927

Accountants / Adviseurs | T (040) 2 504 504 | www.govers.nl

Wat leren stagebegeleiders en stagiairs van elkaar?

‘Stagiairs houden de

‘Een frisse blik van buiten, onbevangenheid, nieuwe kennis en veel energie ...’ Dat is wat stagebegeleiders in bibliotheekland zoal inspirerend vinden aan werken met stagiairs. Nu de activiteiten van de bibliotheken breder worden, komen studenten van steeds meer verschillende opleidingen stage lopen. Wat leren stagebegeleiders en stagiairs van elkaar? Bibliotheekblad ging op onderzoek uit.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Openbare Bibliotheek Amsterdam: Ruud Yap, hoofd ICT, en Jon Kuijs, student Communicatie en Multimedia Design

De afdeling ICT van de OBA, waar Ruud Yap hoofd is, werkt zowel met stagiairs uit het middelbaar als het hoger onderwijs. ‘We doen vooral veel met studenten van de faculteit Digitale Media en Creatieve Industrie van de Hogeschool van Amsterdam (HvA)’, vertelt Yap enthousiast. ‘Wij formuleren onderzoekopdrachten en hun studenten maken dan een ontwerp of prototype. De opleiding doet daarbij de begeleiding. Vanmiddag presenteerden studenten Interaction Design hun nieuwe ontwerpen voor wijzer.amsterdam.nl en gaf ik feedback; wijzer.amsterdam.nl is een website die de OBA samen met de gemeente Amsterdam, ontwerpcollectief idioties en maatschappelijke instellingen ontwikkelde tijdens de eerste coronagolf. Toen alle balies dicht moesten, zochten we naar een andere manier om contact te houden met alle Amsterdammers. Op wijzer.amsterdam.nl krijg je gratis advies en betrouwbare hulp voor al je digitale vragen, zoals computerhulp en veilig online. Je kunt via een chatbot vragen stellen.’

Frisse blik

Yap geniet elke keer weer van het enthousiasme van de studenten. ‘Als we heel mooie ontwerpen zien, vragen we of we die mogen doorontwikkelen. Onze website www.obajunior.nl is het ontwerp van een student. Het is heel dankbaar dat we met studenten kunnen werken die middenin hun opleiding zitten en nog een frisse blik hebben.’ De ICT-afdeling biedt ook stageplekken van een aantal maanden. Studenten van het mbo kunnen meedraaien als allround ICT’ers. Voor hbo-studenten zijn er meer creatieve stages. Zo werkt

stagiair Jon Kuijs op dit moment aan de verdere ontwikkeling van wijzer.amsterdam.nl en aan een van de nieuwe projecten van het oba.ontwerplab waarin de OBA nu structureel samenwerkt met de gemeente Amsterdam. Dit lab ontwikkelt diensten die Amsterdammers digitaal weerbaar en vaardig maken. Yap waardeert vooral de onbevangenheid van studenten en hun ‘gezonde twijfel’. ‘Studenten wagen soms te betwijfelen of iets wat wij voorstellen wel echt kan, een leverancier zal dat niet zo snel zeggen. Studenten zijn kritisch. Zo krijgen we echt een veelzijdig geluid. Ik heb zelf allerlei aannames en vooroordelen, en ik ben opgegroeid in een tijd dat internet, de smartphone en sociale media nog niet bestonden. Studenten zijn ermee opgegroeid en via hun opleiding krijgen ze de nieuwste kennis mee. Stagiairs houden ons scherp en fit!’

Stagiairs volwaardig lid van het team

Yap vindt het belangrijk dat studenten die stage willen komen lopen, zelfstandig kunnen werken en feedback durven te geven. ‘Stagiairs behandelen we binnen hun leeropdracht als volwaardig lid van het team. Hun mening telt evenveel als die van de vaste teamleden. Zo leert het team ook van de stagiairs. Als formele begeleider kost het begeleiden me een paar uur per week. Daarnaast regel ik altijd dat er een praktijkbegeleider op de werkvloer is aan wie de stagiair makkelijk vragen kan stellen. Ik ben vaak blij verrast door de professionaliteit die veel stagiairs al hebben. Het is ook leuk te zien hoe snel studenten zich ontwikkelen. Zo deed Jon vandaag mee aan het beoordelen van de presentaties van de

bibliotheek fit'

eerstejaars HvA-studenten. Dat deed hij heel goed, hij zat daar echt als iemand van de OBA.'

Thuismaken in organisatiepolitiek

'Naast mijn expertise en ervaring, probeer ik stagiairs vooral te leren hoe organisatiepolitiek werkt en hoe je in een team werkt. En ik leer ze dat ze moeten zorgen dat ze zichtbaar zijn en van zich moeten laten horen als ze niet voldoende te doen hebben of niet voldoende uitdaging ervaren.'

Jon Kuijs koos voor een stage bij de OBA na een studieopdracht. 'In het vorige studieblok kregen we als opdracht om voor de OBA te onderzoeken hoe de website wijzer.amsterdam.nl verbeterd kon worden, vertelt Jon Kuijs, HvA-student Communicatie en Multimedia Design. 'Je moest een doelgroep kiezen en bedenken hoe je de chatbot voor die groep zo gebruiksvriendelijk mogelijk kon maken. Ik koos voor "digibeten tussen de 70 en 80 jaar". Ik vond het uitdagend me te verdiepen in wat de gebruiker wil. Het voelde echt nuttig omdat je bijdraagt aan de toekomst van alle Amsterdammers. Toen ik van mijn docent hoorde over de mogelijkheid stage te lopen bij de OBA, heb ik gesolliciteerd. Voor deze tweedejaarsstage moet ik vijftig dagen 36 uur per week stage lopen. We hebben een stageovereenkomst opgesteld en ik krijg een stagevergoeding.'

Functionaliteiten en ontwerpen ontwikkelen

Voor zijn stage bedenkt Kuijs nu op basis van de feedback (data) die is gegeven door zijn medestudenten nieuwe functionaliteiten en ontwerpen voor wijzer.amsterdam.nl. Tussendoor helpt hij ook mee met de ontwikkeling van andere digitale producten door middel van deskresearch en brainstormsessies. 'Door deze stage kan ik uitvinden hoe het is om echt bij een organisatie te werken en met anderen samen toe te werken naar een concreet eindresultaat. Ik vind het belangrijk dat ik vragen kan stellen. Dat kan ook, de collega's zijn heel behulpzaam. Ik krijg snel antwoord. Ruud komt vaak langs. Ik ben nu vijf weken bezig. Ik kan soms wat nieuws inbrengen vanuit mijn opleiding, maar de collega's zijn ook goed up-to-date. Het leukste vind ik het om met collega's te sparren over oplossingen. Ik beschik niet over dezelfde kennis als zij, maar ik voel me echt gehoord. Ik heb echt het gevoel dat mijn mening ertoe doet.'

Voorwaarden voor een succesvolle stage

Bij een stage is het belangrijk dat je je welkom voelt en hulp en opbouwende kritiek krijgt, vindt Kuijs. 'Voor ik begon vond ik het wel even spannend. Ik heb net voor het eerst een brainstormsessie geleid. Vooraf kreeg ik tips, tijdens de bijeenkomst hulp en achteraf goede feedback. Of ik later bij een bibliotheek wil werken, weet ik nog niet. Ik vind veel leuk.'

Ruud Yap en Jon Kuijs.

Foto: OBA

Bibliotheek Gouda: Miranda van Elswijk, communicatieadviseur, en Esmee Koemans, afgestudeerd in Media en Cultuur

De Bibliotheek Gouda werkt al jaren met stagiairs, vertelt communicatieadviseur Miranda van Elswijk gedreven. 'Stagiairs brengen een frisse blik in en houden je scherp. Wij hebben doorlopend een stageplek Communicatie & Programmering, want we horen graag van jonge mensen hoe onze communicatie op hen over komt en wat ze van de programmering vinden.'

Instagram stories

'Toen ik hier in januari dit jaar kwam werken, was Esmee al begonnen met haar stage. Nu ben ik haar hoofdbegeleider. We bespreken elke week wat ze kan oppakken, en als ze iets gemaakt heeft, doe ik een check voor het naar een collega gaat. Ze werkt heel zelfstandig. Esmee heeft veel energie, en komt met leuke ideeën. Ze stelde voor om Instagram stories te gaan maken en wist dat je via Insta ook enquêtes kunt doen. Zelf wist ik nog niet hoe dat moest. Ik raad iedereen aan met stagiairs te werken. De begeleiding kost me niet veel tijd. Toen ik begon bij de bibliotheek merkte ik dat er veel kennis is, maar die zat allemaal in de hoofden van collega's. Alles wat ik leerde, heb ik toen in een do-

cument gezet met de titel "Welkom bij de Bibliotheek Gouda". Ik vraag stagiairs om dat aan te vullen en vooral ook op te schrijven waarover ze zich verbazen. Zo hoeft niet iedereen elke keer opnieuw alles zelf uit te vinden. Ook de kennis over stage lopen stond niet op papier. Esmee heeft die kennis gebundeld en uitgezocht wat voor stages wij als bibliotheek kunnen bieden, welke scholen en opleidingen we kunnen benaderen, wat de voorwaarden en wie de contactpersonen zijn. Soms komen scholieren een maatschappelijke stage doen. Die vragen we ook altijd om tips.'

Kijk wat iemand leuk vindt en wil leren

'We geven een stagevergoeding en maken een stageovereenkomst. Voor de invulling kijken we wat iemand leuk vindt en graag wil leren. Ik vind het belangrijk om mensen veel ruimte te geven, een stagiair moet ook fouten kunnen maken. Ik ben altijd bereikbaar voor vragen of een gesprek, want ik wil niet dat een stagiair loopt te piekeren. Ik coach op de dingen die je niet uit boekjes kunt leren. Als je al een tijdje werkt, dan weet je dat je soms geen reactie krijgt op iets wat je gemaakt hebt. Dat is teleurstellend. Hoe ga je daarmee om? Of als je geen antwoord krijgt op een mail ... Wanneer is het dan wel of niet het moment om hier achteraan te gaan?'

Mensen stimuleren

Esmee Koemans besloot na het afronden van haar bacheloropleiding Media en Cultuur (Universiteit Utrecht) om stage te gaan lopen. 'Ik wilde uitvinden hoe werken in de praktijk is en wat ik leuk vind', legt ze uit. 'Tijdens mijn studie had ik daar geen goed beeld van gekregen. Ik wil een goede keuze voor mijn master kunnen maken. Ik woon in Gouda en als kind kwam ik al bij de bibliotheek. Tegenwoordig gebeurt er bij de bibliotheek zo veel meer dan boeken lenen. Het wordt steeds meer een plaats van samenkomst, cultuur en een plek om van alles te leren. Dat maatschappelijke aspect vind ik heel interessant. Ik wilde graag zien hoe het er achter de schermen aan toegaat en hoe ik daaraan kan meewerken. Bovendien is het leuk om eens vanuit een ander perspectief naar je stad te kijken. Een van de projecten waaraan ik meewerk is de viering van 750 jaar stadsrechten voor Gouda in 2022. Samen met andere instellingen verzamelen we 750 verhalen over Gouda. We verzinnen allerlei acties om mensen te stimuleren verhalen op te schrijven of er vlogs over te maken.'

Leren door te doen

Je leert vooral veel door te doen, merkt Esmee. 'Ik pak zo veel mogelijk kansen. Ik doe de vormgeving voor posters en flyers, maak projectplannen en draaiboeken, en denk mee over de invulling van de programmering. Ook schrijf ik teksten voor alle

Foto: Bibliotheek Gouda

Miranda van Elswijk en Esmee Koemans.

communicatiemiddelen die de bibliotheek inzet. Van Miranda leer ik heel veel, vooral om goed vanuit het perspectief van de doelgroep te denken en schrijven. Het is heel waardevol dat ik bij veel evenementen en projecten het hele traject kan doorlopen. Van iets bedenken en organiseren tot en met het communiceren en evalueren. We zijn nu met de Kinderboekenweek bezig. Wat ik bijzonder vind, is dat je hier heel snel wordt opgenomen in het team. Er wordt echt naar mij geluisterd. Ik ben 24 en behoor tot de doelgroep die moeilijk te bereiken en te behouden is voor de bibliotheek. Ik kan inbrengen wat belangrijk is voor jongeren. De bibliotheek heeft een lange tafel met studieplekken die flink

in trek zijn. Tijdens een overleg daarover kon ik inbrengen dat het ook belangrijk is voor verschillende soorten studieplekken te zorgen. Bijvoorbeeld stilteplekken en ruimtes waarin je in groepjes kunt overleggen. Het valt me op dat de bibliotheekmedewerkers allemaal erg bezig zijn met vooruitdenken, vernieuwen en bedenken hoe ze bij de tijd kunnen blijven. Onderwerpen als digitale vaardigheden, mediawijsheid of virtual reality vind ik erg interessant. Ik ervaar de bibliotheek als een heel spannend en dynamisch bedrijf. Komend jaar wil ik een master in de richting van (nieuwe) media en journalistiek doen. Daarna wil ik graag opnieuw bij een bibliotheek werken.'

Bibliotheek Theek 5: Susanne Ligthart, coördinator VVV Oosterhout, en Elyshia Patty, mbo-student toerisme

Foto: Theek 5.

Susanne Ligthart

Foto: Theek 5.

Elyshia Patty.

Sinds zo'n vijf jaar maakt de VVW 'Proef Oosterhout' deel uit van Theek 5 Bibliotheek Oosterhout. 'De bibliotheek, de VVW en het theater zitten samen in een gebouw en hebben een gezamenlijke ontvangstbalie', schetst VVW-coördinator Susanne Ligthart. 'Wij zijn het eerste aanspreekpunt als je binnenkomt, en we doen ook deels de balie voor de bibliotheek en het theater. Al vele jaren bieden we van april tot september een stageplek aan mbo-studenten toerisme. We zijn een erkend mbo-leerbedrijf.'

Frontoffice werkzaamheden

'In Oosterhout zijn veertien campings en tien B&B's, dus in het hoogseizoen is het druk met toeristen. Studenten kunnen hier dan echt in de praktijk brengen wat ze op school hebben geleerd. De stagiair doet vooral frontofficewerkzaamheden, zoals de telefoon beantwoorden, informatie geven, en toeristische artikelen en cadeaukaarten verkopen. Daarnaast werken stagiairs mee aan de marketing en het bijhouden van de website. Het geeft de VVW-medewerkers ook de mogelijkheid om eropuit te gaan en tijd te besteden aan onze samenwerking met ondernemers en bedrijven. De stagiair kan werk van ons overnemen, maar we zorgen er wel voor dat hij of zij hier nooit alleen zit. In de ondernemingsraad

is afgesproken dat er altijd iemand op loopafstand beschikbaar moet zijn om hulp te bieden bij het nemen van beslissingen of als er gedoe is met een klant. Wij leren op onze beurt van stagiairs over nieuwe ontwikkelingen in de klantenservice en digitalisering. Bijvoorbeeld over sociale media, Office 365 en chatbots. Studenten brengen nieuwe kennis en ideeën in.'

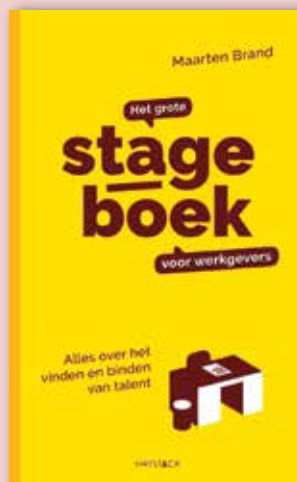
Kennis in praktijk brengen

Bij de VVW kan ik wat ik op school geleerd heb letterlijk in praktijk brengen, zegt Elyshia Patty. 'Mijn mbo-toerismeopleiding (Breda) heeft als eis dat je voor 75 % frontofficewerk moet doen. Ik heb het erg naar mijn zin. Vooral qua telefoneren heb ik veel geleerd, dat hadden we op school nooit echt geoefend. De collega die me inwerkte liet me direct zelf de telefoon opnemen. Ik krijg veel vertrouwen en goede uitleg. Ik werk vijf dagen per week en ik krijg een stagevergoeding. Ik moet mezelf om de paar weken evalueren en verslagen schrijven. Het leukste vind ik het verkopen van de toeristische artikelen en het geven van informatie. Er komen veel mensen voor de bibliotheek, en tijdens de lockdown konden mensen bij mij telefonisch boeken reserveren en een afspraak maken om ze op te halen.'

Meer informatie

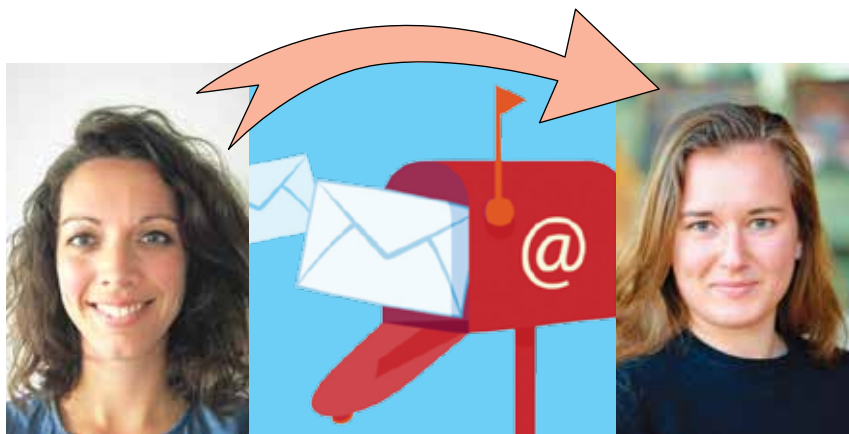
- Wil je weten waaraan je moet voldoen om een erkend leerbedrijf te worden en welke voordelen dat heeft? Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) heeft op de website s-bb.nl veel informatie staan. Ook zorgt zij voor een erkenning voor leerwerkbedrijven die zich richten op vmbo-leerlingen en mbo-studenten. Op de zustersite stagemarkt.nl kunnen bedrijven en instellingen stageplekken aanbieden.
- Stichting ELBHO (elbho.nl) is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk die de kwaliteit bewaakt van stages en afstudeerplaatsen in het hoger onderwijs. De stichting voert bij kandidaat-stagebedrijven een validatieprocedure uit. Indien het kandidaat-stagebedrijf voldoet aan de voorwaarden, wordt het bedrijf Erkend Stagebedrijf voor hbo/wo. Het bedrijf wordt opgenomen in het ELBHO Bedrijvenregister en ontvangt een certificaat en stickers, waarmee het zich kan profileren. Het erkende stagebedrijf heeft dan de mogelijkheid om vacatures (stageplaatsen) open te zetten in MijnELBHO en op de speciale websites gericht op studenten: hbo-stagemarkt.nl en wo-stagemarkt.nl.
- Maarten Brand is 'stage-expert' en spreker en trainer. Met zijn Bureau Brand helpt hij bedrijven en organisaties om stages zo succesvol mogelijk te organiseren. Hij schreef hier twee boeken over: Het grote stageboek voor werkgevers (ISBN 9789461262950) en Met Afstand het Beste Stagebedrijf (ISBN 9789464353600), dat

zich richt op studenten die (door de coronapandemie) op afstand stage moeten lopen.

Durven dromen

In deze columnreeks corresponderen Tamar van Moolenbroek (31), bestuurslid van het Jong Bibliotheeknetwerk (JBN) en bibliothecaris/teamleider informatie bij Bibliotheek Den Haag, en Anne van den Dool (27), redacteur onderzoek bij de KB/collectievernieuwer bij de OBA, met elkaar over de bibliotheekwereld.

Tamar van Moolenbroek.

Anne van den Dool.

Ha Anne,

Ken je dat gevoel, dat puzzelstukjes op hun plek vallen en losse ideeën perfect samenkomen? Dat je van gesprekken waanzinnig veel energie krijgt? Dat kreeg ik bij de voorbereidingen van onze JBN-bijeenkomst die in september plaatsvond, en waarbij we met 25 JBN'ers onder begeleiding dromen over de toekomst visualiseerden en onderzochten welke concrete stappen we zelf al kunnen zetten. Voor Reclamecode-aanhangers: ik heb geen aandelen in de organisatie die de workshops begeleidt.

Ik zal uitleggen wat mij zo raakte. In mijn vorige column in Bibliotheekblad 6-2021 worstelde ik met het feit dat ik de urgentie van het werven, behouden en benutten van de kwaliteiten van nieuwe collega's wilde benadrukken, maar ook niet te veel wilde klagen. Ik gaf het stuk zelfs de titel 'Geen zeikverhaal'. Geen nieuwe worsteling, overigens. Ook bij jouw column in nummer 7-2021 stak een oude vraag weer de kop op: wat bindt ons als jonge collega's meer: het deel uitmaken van een nieuwe generatie (millennials in ons geval), of het feit dat we zo'n vijf jaar geleden als nieuwelingen onze weg moesten vinden in onze sector? Ik herkende veel in je verhaal over onbewuste en onuitgesproken verwachtingen ... maar zou dat niet voor meer collega's gelden? Dit kwam tijdens die voorbereidingen mooi bij elkaar.

Na een eerste kennismakingsgesprek kwamen we opnieuw bij elkaar om het concrete voorstel voor de workshop te bespreken. Vier inzichten (in mijn eigen woorden) die ik daar uit meeneem:

- Vaak heb je wel een ruw beeld van hoe dat ideaal eruit zou zien, maar door te visualiseren, maak je dit concreter. Zeg, we willen van collectie naar connectie. Wat betekent dat dan? Wat zie je, wie ontmoet je, wat proef je, wat ontdek je? Het is bijzonder om te merken hoe motiverend het is om zo naar je werk te kijken. We gunnen ons zelf soms te weinig tijd om hier diep over na te denken.
- Een goede stip op de horizon is het perfecte uitgangspunt om terug te redeneren naar het nu, om in te zien wat nodig is om van A naar B te komen. Dit worden behapbare stappen, die je al vandaag

kunt zetten en die je steeds een stap dichterbij je doel brengen.

- Het is wezenlijk anders of je bedenkt waar je naartoe wilt op basis van wat je anders zou willen aan de huidige situatie, of op basis van dromen over hoe de ideale situatie eruit zou zien. We willen bijvoorbeeld af van gedoe met boetes of ingewikkelde abonnementen, maar zomaar loslaten heeft veel consequenties. Wie zou zulke negatieve ervaringen en bureaucratie terug willen zien in zijn droom-Bibliotheek? Hoe heerlijk om die ballast van het nu even los te laten. Verrassend waar dan ruimte voor ontstaat!

- Dromen doe je niet alleen! Door anderen op te zoeken en daarin soms gelijkgestemden en soms mensen met een totaal ander perspectief te ontmoeten, houd je doelen goed voor ogen en scherp en inspireer je elkaar.

Ik realiseerde me hierdoor dat verandering echt positief kan zijn en dat dromen voor iedereen geldt, maar dat onbevagenheid je wellicht minder bindt aan het 'nu'. Ik zie ernaar uit om aan de slag te gaan met alle dromen en vervolgstappen die naar voren zijn gekomen uit onze bijeenkomst van 23 september jl. En omdat dromen echt niet exclusief iets is voor 'jonkies', kan ik ook niet wachten om de uitkomsten te delen tijdens het JBN-congres op 16 juni 2022!

Dankzij de hulp van al die collega's en organisaties met wie we toekomstdromen delen, kunnen we in elk geval al één droom verwezenlijken en organiseren we een eigen congres, vol ontmoeting en inspiratie. Een dag waarop we kunnen leren van mensen om ons heen én mogen laten zien wat wij te bieden hebben. Wie had dat ooit kunnen dromen?

Meer informatie over het JBN is trouwens te vinden op jongbibliotheeknetwerk.nl.

Hartelijke groeten,
Tamar

Symposium rondom digitaal burgerschap en publieke instellingen

‘We zien dat burgers nog lang niet digitaal vaardig genoeg zijn’

Op donderdag 16 september vond in Leeuwarden het symposium Digitaal burgerschap en publieke instellingen plaats. De afwisseling van inspirerende talks, interviews en interventies zorgde voor een ongedwongen sfeer, waarin de bibliotheek en andere organisaties elkaar en andermans behoeften en plannen beter konden leren kennen.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: SCREENSHOTS UIT DE LIVESTREAM

Het voelt nog steeds een beetje onwennig, zo dicht bij elkaar. Dat merkt ook Sander Veen, dagvoorzitter van het symposium Digitaal burgerschap en publieke instellingen, dat op donderdag 16 september in Leeuwarden plaatsvindt. Het programma is verdeeld over twee locaties. In de middag vindt in het volle auditorium van de Campus Fryslân van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) het ‘zittende’ programma plaats, met ruimte voor maximaal tachtig mensen in de zaal en een oneindige hoeveelheid meekijkers via de livestream. Vervolgens kan men de overstap maken naar de openbare bibliotheek aan de overkant, waar de The Glass Room te zien is: een tentoonstelling met werken van kunstenaars over data en privacy.

Hoewel het symposium slechts een middag in beslag neemt, is het programma rijk gevuld. Niet alleen komen inspirerende sprekers aan het woord die de thematiek belichten vanuit hun eigen expertise van kunst, onderzoeksjournalistiek en wetenschap; ook zullen tijdens deze middag de vijf proeftuinen digitaal burgerschap officieel worden geopend. Zij zijn onderdeel van de bijbehorende programmaliijn, een initiatief van de KB, POI's en bibliotheken, dat door Stichting Pica wordt gefinancierd. Met hun proefopstellingen doen deze bibliotheken hopelijk interessante ervaringen op, waarvan het veld de komende jaren kan profiteren.

Kennismaken

Het programma start met een voorstelronde, die de toon zal zetten voor de sfeer de rest van de middag: de intentie is nadrukkelijk elkaar beter te leren kennen, zodat betrokkenen uit bibliotheken, het onderwijs en overheden ontdekken welke ontwikkelingen bij andere partijen gaande zijn. Tijdens deze ronde wordt direct duidelijk welke veelheid aan interventies op het gebied van digitaal burgerschap al plaatsvindt: van onderwijsprogramma's rondom dit thema tot socratische gesprekken over WhatsApp-etiquetten, het

gebeurt allemaal. Een professionele en gemotiveerde club dus, die vol aandacht luistert naar het welkomstwoord door Sandra van Gaalen, directeur van de Friese POI Fers. ‘We zien dat burgers ook in ons werkgebied nog lang niet digitaal vaardig genoeg zijn om volop mee te draaien in de maatschappij, al kunnen we ze nog zo veel bijbrengen – van het allereerste bewustzijn van het bestaan van cookies tot het kunnen herkennen van fake news. Fers heeft de afgelopen jaren al een mooi aanbod ontwikkeld, met onder andere de Data Detox Kit, waarmee mensen in acht stappen kunnen leren om veilig te opereren op internet. Maar denk ook aan de Informatiepunten Digitale Overheid, de IDO's, die fungeren als wegwijzer in de bibliotheek voor iedereen die niet weet welke overheidsinstantie op welke manier te benaderen.’ Om zo'n sterk programma te kunnen neerzetten, zoeken bibliotheken steeds meer partners op. ‘Denk bijvoorbeeld aan het onderwijs, zodat we digitaal burgerschap een plek kunnen geven in het curriculum, maar ook aan welzijnsinstellingen, waar medewerkers zien welke problemen het kan opleveren als iemand zich niet goed kan bewegen door de digitale maatschappij. Denk bijvoorbeeld aan de corona-app: hoe installeer je die op je telefoon als je over onvoldoende digitale vaardigheden beschikt? Daarnaast zijn wij als bibliotheek de plek om het verdergaande gesprek over zo'n app te faciliteren; wat betekent de installatie ervan bijvoorbeeld voor je privacy?’

Maatschappelijke opgave

Digitaal burgerschap is in het hele bibliotheekveld een steeds belangrijker thema aan het worden, ziet ook Jos Debeij, hoofd van de afdeling Bibliotheekstelsel van de KB, die vervolgens het podium betreedt. ‘We staan voor grote maatschappelijke opgaven, die bibliotheken de afgelopen jaren al grootschalig hebben opgepakt. Niet voor niets zijn ze ook onderdeel van de Netwerkagenda, waarin geletterdheid, participatie in de informatiesamenleving, en een leven lang leren en ontwikkelen centraal

staan. Met dank aan financiering van Stichting Pica is vorig jaar een plan opgesteld om gezamenlijk de handen uit de mouwen te steken en als sector versnelling aan te brengen in dit proces.' Dat tempo is hard nodig, aldus Debeij. 'Je hebt steeds meer digitale vaardigheden nodig om goed te kunnen functioneren in onze samenleving. Als we met dezelfde energie doorgaan, hebben we over een aantal jaar hopelijk een mooi programma staan waarmee iedere bibliotheek aan de slag kan.'

Voor de bibliotheken die zich afvragen hoe dit aanbod zich verhoudt tot bestaande programma's van de bibliotheek, zoals het Taalhuis en digitale cursussen, heeft Debeij een antwoord. 'Digitaal burgerschap is breder: je ziet de bibliotheekbezoeker als onderdeel van de samenleving. We richten ons niet alleen op het wegwerken van achterstanden, maar ook op de participatie van burgers. Als zij over die vaardigheden beschikken, kunnen ze de samenleving van de toekomst vormgeven zoals ze dat zelf willen. Dan hoeven we niet langer ons lot in de handen van de techreuzen van deze tijd te leggen.' In die opgave heeft de bibliotheek een duidelijke rol, aldus Debeij. 'Waar het onderwijs zich richt op formeel leren, kunnen wij mensen op een speelse en vrijblijvende manier nieuwe kennis bijbrengen en ze zelf allerlei nieuws laten ontdekken. Dat doen we in een groot netwerk van lokale, regionale en landelijke instellingen, waarmee we steeds hechter samenwerken.'

Kunst als bewustmaker

Vervolgens komen afwisselend drie sprekers en vijf vertegenwoordigers van de proeftuinen aan het woord. Allereerst is dat de Belgische kunstenaar Dries Depoorter, die het publiek in een hoog tempo door zijn belangrijkste kunstwerken van de afgelopen tien jaar loodst. Allemaal hebben ze privacy, kunstmatige intelligentie, surveillance en sociale media als gemene delers. Enkele ervan zijn te vinden in *The Glass Room*, zoals de *Jaywalking*, een installatie waarin je als kijker mag kiezen of je een voetganger die oversteekt terwijl het licht op rood staat wilt aangeven bij de lokale politiebureaus. Op deze manier word je als toeschouwer medeplichtig gemaakt aan de surveillancecultuur. Depoorter maakte eerder furore met het project *Tinder In*, waarbij hij de Tinder- en LinkedIn-profielfoto's van mannen en vrouwen naast elkaar plaatste om zo het contrast te laten zien tussen de verschillende manieren waarop we onszelf online presenteren. Toen een reclamebureau hetzelfde concept gebruikte voor een campagne voor elektronicamerk LG, stuurde Depoorter het bureau een factuur van tienduizend euro, die hij tevens online zette. Het is exemplarisch voor de humor waarmee de kunstenaar maatschappelijke digitale kwesties adresseert. Tegelijkertijd laat het inkijkje in zijn oeuvre zien welke nieuwe vraagstukken de afgelopen jaren in ons leven zijn gekomen.

Ervaringsdeskundigen

De eerste proeftuin die aan bod komt, is Talent Valley van de Bibliotheek AanZet. 'We zetten een leertraject op voor kwetsbare jongeren', licht projectleider Melissa Prins toe. 'Vroegtijdige schoolverlaters worden gekoppeld aan talentcoaches, die hen helpen bij lastige vraagstukken. Sommige coaches zijn bijvoorbeeld bezig met het ontwikkelen van een social game om eenzaamheid tegen te gaan, anderen ontwikkelen een activitei-

Sander Veen, dagvoorzitter van het symposium Digitaal burgerschap en publieke instellingen.

Sandra van Gaalen, directeur van de Friese POI Fers.

Jos Debeij, hoofd van de afdeling Bibliotheekstelsel van de KB.

Dries Depoorter, kunstenaar op het gebied van privacy, kunstmatige intelligentie, surveillance en sociale media.

Melissa Prins, projectleider Talent Valley van de Bibliotheek AanZet.

Ian Scharroo, projectleider van de proeftuin bij Biblionet Groningen.

Robert van der Noordaa, onderzoeksjournalist en oprichter 'Trollrensics'.

Prof. dr. Anne Beaulieu, Aletta Jacobs-leerstoel Kennisinfrastucturen en directeur Data Research Centre.

tenprogramma waarbij de jongeren meer leren over hoe je jezelf online positioneert.'

Waarom is gekozen voor ervaringsdeskundigen en niet voor professionals, vraagt dagvoorzitter Veen zich af. 'We vinden het belangrijk dat jongeren zich in de hulpverlener kunnen herkennen', legt Prins uit. 'Langs de zijlijn staat een netwerk van professionals, die de coaches begeleiden.'

De jongeren krijgen veel inspraak in het project. Prins: 'Zij hebben de huisstijl bedacht, maken de foto's en bedenken hoe de bijeenkomsten eruit moeten zien. Dat vraagt om loslaten: wij geven de kaders, maar de invulling is aan hen. Zij bepalen ook hoe het hele traject verder vorm krijgt: wat willen zij bereiken op het gebied van digitaal burgerschap?' Verder ontwikkelt de Bibliotheek AanZet een toolkit voor andere bibliotheken, zodat zij in hun eigen organisatie met het project aan de slag kunnen. Die toevoeging kan op veel enthousiasme uit de zaal rekenen: alle aanwezigen lijken het belang in te zien van een goede overdracht van de kennis die tijdens de proeftuintrajecten wordt opgedaan, zodat snelle stappen worden gezet.

Sporen achterlaten

Dan is het woord aan Ian Scharroo, projectleider van de proeftuin bij Biblionet Groningen. Daar worden twee projecten opgezet voor kinderen van rond de twaalf jaar: Sporen en Bouw Mee. 'In Sporen gaan kinderen op zoek naar sporen die hun families in het verleden hebben nagelaten, om vervolgens stil te staan bij de sporen die ze vandaag de dag op internet achterlaten', legt Scharroo uit. 'Dat zorgt voor een groot contrast: vandaag de dag is over vrijwel iedereen online oneindig veel informatie te vinden, terwijl je bestaan vroeger alleen in een kleine kring bekend kon zijn. Door dat duidelijk te maken, creëren we bewustzijn bij deze doelgroep: waar, wanneer en waarom post je iets wel of niet?' In Bouw Mee wordt de doelgroep betrokken bij bouwplannen in de omgeving. 'Het is eigenlijk bijzonder dat we kinderen niet betrekken bij de bouw van een nieuwe school', vindt Scharroo. 'Wie weten beter hoe een schoolplein eruit zou moeten zien dan zij? We zetten kinderen achter een computer en nodigen hen uit het ideale gebouw te ontwerpen. Daarmee maken we ze niet alleen digitaal vaardiger, maar geven we ze ook een stem.'

Het programma gaat, na de performance OFFLife van het Leeuwarder SELF Collective, verder met onderzoeksjournalist Robert van der Noordaa, die enkele jaren geleden Trollrensics oprichtte: een bedrijf dat data verzamelt en analyseert om nepnieuws tegen te gaan. Voor media als de Volkskrant en De Groene Amsterdammer ontmaskerde hij eerder het trollenleger van zanger Dotan en zocht hij de treinconducteur op die door Thierry Baudet van gewelddadig gedrag werd beticht. Inmiddels werken onder meer de Gemeente Amsterdam, het ministerie van Binnenlandse Zaken en KRO-NRCV met Van der Noordaa's software. Ze gebruiken zijn diensten onder meer om coronaprotesten te kunnen voorspellen en fake news voorafgaand aan de verkiezingen op te sporen.

Dashboard

Dan is het tijd voor de introductie van de proeftuin Monitor van de Stad in Wageningen door bibliotheekdirecteur Manja Mek-

king. 'Met een bèta-universiteit om de hoek is onze stad een logische plek om dit project op te zetten', legt ze uit. 'Toch geloof ik dat dit overal kan en nodig is. Je data zijn van jou; je kunt er zelfs fantastische dingen mee doen – die boodschap willen we overbrengen.' Aan het einde van het project hangt in de bibliotheek hopelijk een dashboard, waarop bezoekers kunnen zien hoe het in hun wijk gesteld is met bijvoorbeeld temperatuur en hoeveelheid groen. 'Op dat moment kunnen we ook het metagesprek aangaan: welke goede dingen kun je doen met data?' Vervolgens betreedt professor Anne Beaulieu het podium. Zij bezet de Aletta Jacobs-leerstoel Kennisinfrastructuren bij de University Campus Fryslân en is directeur van het Data Science Centre. In haar presentatie schetst ze de geschiedenis van digitaal burgerschap. Waar in de beginjaren internet juist een vrije plek was waar je je aan geen enkele regel hoefde te houden, is het wereldwijde web inmiddels veranderd in een land waarin regels wel degelijk gewenst zijn. Alleen zo kunnen we ons ook online veilig blijven voelen en grote vraagstukken rondom fake news en datamisbruik tackelen.

Gedragalternatieven

De vierde proeftuin is Verse Algoritmes van Huis73 in Den Bosch. Met dit project wil de bibliotheek artistieke en speelse interventies creëren die burgers en scholieren laten nadenken over alternatieven voor hun gebruikelijke digitale gedrag, legt projectleider Jitske Blom uit. 'Daartoe maken we een website met mediakunstenaar Roos Groothuizen. Op die site is niet alleen informatie over ons project te vinden, maar laten we ook zien wat een algoritme aan de achterkant van de website doet. Op die manier hopen we onder gebruikers een gesprek op gang te brengen.' Verder worden tijdens maakavonden kunstenaars uitgenodigd om interventies te creëren die mensen verder aan het denken zetten. 'Denk bijvoorbeeld aan Doen, durven of je data van Roos Groothuizen: een variatie op het klassieke spel waarbij je deze keer je data moet geven wanneer je een persoonlijke vraag niet wilt beantwoorden.'

De middag eindigt met de presentatie van de proeftuin van de bibliotheek in Leeuwarden zelf, waar Arjen Nijboer projectleider is. Deze proeftuin heeft jonge nieuwkomers als doelgroep. 'Zij hebben vaak moeite met overheidsformulieren en belastingaangiftes, maar er speelt ongetwijfeld meer', denkt Nijboer. 'In het vervolgtraject willen we ontdekken wat zij precies nodig hebben. Ook wij ontwikkelen een toolkit zodat andere bibliotheken ook met deze doelgroep en dit onderwerp aan de slag kunnen.' Dan is het tijd om de proeftuinen officieel te openen. Anne Beaulieu knipt een lint door voordat de aanwezigen zich verplaatsen richting de tentoonstelling en de borrel. Zij kunnen terugkijken op een rijke middag vol interessante sprekers en veelbelovende plannen, die hopelijk een blauwdruk zullen vormen voor een succesvolle uitrol van programma's rondom digitaal burgerschap in de komende jaren.

Naschrift

Benieuwd geworden naar de livestream? Deze is terug te kijken via de verkorte link: tinyurl.com/ypdpdht5

Jitske Blom, projectleider Verse Algoritmes van Huis73 in Den Bosch.

Manja Mekking, directeur-bestuurder de bblthk in Wageningen.

Arjen Nijboer projectleider en programmamanager bij dbieb in Leeuwarden.

Over The Glass Room

Tot en met 24 oktober was in dbieb in Leeuwarden de tentoonstelling The Glass Room te zien. In deze expositie worden bezoekers aangemoedigd na te denken over de reis van hun persoonlijke gegevens op internet: hoeveel persoonlijke data worden door welke instanties verzameld en wat gebeurt daar vervolgens mee? Eerder was de expositie te zien in New York en Berlijn. Vanaf november is de tentoonstelling in de Amsterdamse OBA te bezichtigen.

Francine Houben geeft Mid-Manhattan Library een totale transformatie

Eind goed, al goed in

Foto: John Bartelstone

De Mid-Manhattan Library is gevestigd in hartje New York op de hoek van Fifth Avenue en 40th Street.

New York

Als het om bibliotheken gaat, was haar track record al indrukwekkend, maar sinds dit jaar mag de Nederlandse sterchitect Francine Houben nog een glimmende medaille aan haar palmares toevoegen: de totale make-over van de Mid-Manhattan Library in hartje New York.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Op 1 juni van dit jaar ging New Yorks populairste bibliotheekvestiging en misschien wel 's werelds bekendste bibliotheekfiliaal na een grondige renovatie weer open voor het publiek. Totaal vernieuwd en voorzien van een nieuwe naam dankzij een gift van 55 miljoen dollar (47 miljoen euro) door de Stavros Niarchos Foundation. Verantwoordelijk voor de fysieke transformatie van de Stavros Niarchos Foundation Library (SNFL) op de hoek van Fifth Avenue en 40th Street is de Nederlandse architect Francine Houben van het bureau Mecanoo, die bij deze tot de verbeelding sprekende klus terzijde werd gestaan door collega's van de in New York gevestigde firma Beyer Blinder Belle.

Baken

Anthony Marx, president van de New York Public Library (NYPL), schetste tijdens de openingsceremonie de achterliggende reden van de gedaanteverwisseling van de bibliotheek, die onder de lokale bevolking bekend stond als Mid-Manhattan Library: 'Bij dit nieuwe hoofdstuk in ons bestaan is het belangrijker dan ooit dat onze openbare sociale structuur dusdanig verankerd is in de samenleving dat we iedereen in staat kunnen stellen om zich snel en zonder kosten bij ons te ontwikkelen. In het hele publieke domein is er geen enkele instelling te vinden die mensen beter in staat stelt dit doel te verwezenlijken. Gevestigd in het hart van Midtown vormt dit gebouw een baken van kennis en persoonlijke groei, dat elke inwoner van deze stad – van jong tot oud – in staat stelt zichzelf zo goed mogelijk te ontplooiën. We hebben er lang op moeten wachten voordat het zover was, maar nu deze bibliotheek eindelijk weer opengaat, zijn we er supertrots op om weer aan de slag te kunnen gaan en deze stad de diensten aan te bieden waarom zij zit te springen.'

Opdracht

De reconstructie van de bibliotheek begon in 2017, toen de Mid-Manhattan Library tijdelijk werd gesloten en de collectie en

Foto: Coco van Egeraat

Francine Houben.

diverse services werden overgeheveld naar het schuin ertegenover gelegen Stephen A. Schwarzman Building (bekend van de twee leeuwen Patience en Fortitude bij de hoofdingang aan Fifth Avenue). Het project lag op koers – men was op tijd klaar en bleef binnen het budget – maar de geplande opening in

mei 2020 viel in het water vanwege de heersende coronapandemie. Uitgangspunten van de verbouwing waren het creëren van een eigentijds onderkomen met veel licht. Een inspirerende bibliotheek die het klassieke, tijdloze, functionele ontwerp wist te koppelen aan de eisen van nu. Een opdracht die architect Francine Houben met graagte aanvaardde: 'Bibliotheken zijn ongelooflijke en unieke plekken in het publieke domein. Het zijn huizen van kennis en creatie die iedereen verwelkomen en inspireren. Bibliotheken zijn de belangrijkste democratische instellingen die stuk voor stuk op geheel eigen wijze een lokale gemeenschap bedienen. Bij de opening van de vernieuwde bibliotheek liet ze weten: 'In dit geval vertrouwde men ons een historisch gebouw in het hart van New York toe dat miljoenen bezoekers per jaar trok, maar in het verleden niet ontworpen was als bibliotheek.' Vol trots vervolgde ze ten overstaan van het Amerikaanse publiek: 'We needed to take the bones of that building and reimagine the ultimate library: certainly beautiful and filled with light, but above all able to meet the ever-changing needs of the institution and the New Yorkers it serves. We created a welcoming public space that will be beautiful and functional now and 100 years from now, with a Long Room with a beautiful ceiling and long tables reminiscent of the iconic research library across Fifth Avenue, a new children's and teen space, and a unique and beautiful "Wizard's Hat" on top with a free public terrace. There is something to inspire every visitor in the most diverse city in the world, and I am proud of that.'

Houben, die met haar bureau Mecanoo eerder al furore maakte met het ontwerp van de centrale bibliotheek in Birmingham, de transformatie van de Tilburgse LocHal in een bruisende culturele ontmoetingsplaats en de renovatie van de Martin Luther King jr. Memorial Library in Washington DC, in een interview voor Designboom (dagelijks webmagazine over industrieel design, architectuur en internationale kunst): '*Here, the community is all New Yorkers. super-charged with energy, diversity and hope, America's greatest city deserves the best that a central circulating library can be.*'

Foto's: Max Touhey

Kosten

De totale kosten van de renovatie van het uit 1915 daterende gebouw, dat aanvankelijk fungeerde als department store en pas in de jaren zeventig een bibliotheekbestemming kreeg, bedroegen om en nabij 200 miljoen dollar (170 miljoen euro). De vloeroppervlakte is 180.000 vierkante voet (16.722 vierkante meter). De omvang van de collectie in dit filiaal van NYPL, dat naast de inwoners van Manhattan ook die van de Bronx en Staten Island bedient, bedraagt ruim 400.000 boeken.

Uiteraard heeft de bibliotheek een keur aan klaslokalen, programmeerruimtes, ontmoetingszalen en – heel bijzonder voor Midtown – een gratis toegankelijk dakterras. Op een etage van het vijf verdiepingen tellende gebouw is het Thomas Yoseloff Business Center gevestigd, waar bezoekers informatie krijgen over financiën, investeringsmogelijkheden, zzp'er-schap, subsidiemogelijkheden en carrièrekansen. Een leven lang leren staat centraal in het Pasculano Learning Center. De onderste etage is gereserveerd voor dienstverlening aan kinderen en teenagers. In een trots, om niet te zeggen ronkend, persbericht laat de communicatieafdeling van NYPL weten: *'The renovated branch is central to the Library's plan to create a world-class learning center in the middle of Midtown, uniting in one central campus the Library's full spectrum of resources – from the Library's renowned historical collections cherished by scholars from around the world to its much-needed circulating materials, programs, and events for all ages.'*

Vondst

Op de site Curbed.com (vastgoed en urban design) onderschrijft Justin Davidson de lovende woorden als volgt: 'Van buiten lijkt de bibliotheek nauwelijks veranderd, van binnen is het een heel ander verhaal. Mijn eerste indruk: hier voel je je echt welkom. De lezer wordt begroet als een vip. Niet alleen volwassenen, maar ook kinderen. Er is een opnamestudio voor jongeren, compleet uitgerust met gitaren en mengtafels. In de kinderhoek houdt een giraffe de wacht. Wie een boek terugbrengt en op de lopende band legt, waant zich op de bagageafdeling van een vliegveld.

That view is a small but telling gesture, reminding children that a library is a machine for learning, and reassuring them that it will be there for the rest of their lives. Het meesterstuk echter is de verandering van wat voorheen een soort appendix was in een warm kloppend hart. Voorheen diende dit nauwe raamloze gedeelte van de bibliotheek slechts als toiletruimte, maar door delen van de verdiepingen erboven te verwijderen en grote raampartijen aan te brengen, creëerden de architecten een atrium met een overvloed aan licht, geflankeerd door torenhoge open boekenkasten. Wat een geweldige vondst!

Verkopen

Klinkt er dan louter hosanna? Niet helemaal. De onderzoeksjournalist Scott Sherman onthulde in The Nation (het oudste weekblad in de Verenigde Staten) dat de bibliotheekbestuurders in 2007 plannen smeedden om enkele vestigingen van NYPL in het centrum – waaronder het Mid-Manhattanfiliaal – vanwege de explosieve stijgingen op de onroerendgoedmarkt te verkopen in plaats van op te knappen. Een jaar later sloeg de recessie echter meedogenloos toe. Zodoende kon het vier jaar duren dat deze bibliotheken te koop stonden zonder dat het grote publiek hiervan lucht kreeg, maar na een publicatie in The Nation brak de pleuris uit. Actie op actie volgde. Met succes, want in 2014 werd het fel bekritiseerde voornemen geschrapt en besloot men tot renovatie van de Mid-Manhattan Library en de hoofdvestiging aan Fifth Avenue. Volgens het magazine heeft deze onzalige episode de bibliotheek alles bij elkaar opgeteld minimaal 18 miljoen dollar (15,4 miljoen euro) gekost, maar waarschijnlijk ligt het schadebedrag nog hoger. 'Een onverantwoord smijten met gemeenschapsgeld door een bibliotheekorganisatie die eeuwig kampt met financiële en personeelstekorten. De bestuurders handelden veeleer als zakenlui dan als hoeders van het publieke domein. Ook ging men er ten onrechte van uit dat het papieren boek ten dode opgeschreven was. Een denkfout die nu gelukkig is rechtgezet in deze mooie bibliotheek, want daar is plek ingeruimd voor 400.000 boeken', besluit The Nation opgelucht. Om Shakespeare te citeren: all's well that ends well (eind goed, al goed).

Foto: Max Touhey

Hoe laten we de jeugd weer lezen? Via games?

Het is algemeen bekend dat het bergafwaarts gaat met de leesmotivatie en de leesfrequentie van Nederlandse jongeren. Het internationaal vergelijkende PISA-onderzoek uit 2018 liet zien dat de Nederlandse jeugd in vergelijking tot andere landen en in vergelijking tot een aantal jaar geleden een stuk minder goed presteert op leesvaardigheid. Zo blijkt dat 24 % onvoldoende vaardig is om als mondige burger te functioneren, en daarmee het risico loopt om laaggeletterd te worden. Van de 15-jarigen vindt 42 % het lezen van een boek tijdverspilling (Gubbels et al., 2019).

TEKST: MARIANNE HERMANS, ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING BIJ DE KB • FOTO: ALEX HANEY /UNSPLASH

Dat zijn alarmerende cijfers, maar wat doen we eraan? Er wordt veel onderzoek gedaan naar het bevorderen van leesgedrag en leesmotivatie. Een overzicht daarvan biedt de recente publicatie van Stichting Lezen (Van den Eijnden, 2021). Leesmotivatie kent een intrinsieke en een extrinsieke component. Veel onwillige lezers zijn niet intrinsiek gemotiveerd: zij hebben geen positieve opbrengsten van het lezen als doel. Voor hen legt de extrinsieke motivatie meer gewicht in de schaal: lezen omwille van een externe beloning. De intrinsieke motivatie kan bevorderd worden door jongeren aan te spreken op hun algemene interesses. Bijvoorbeeld door ze te laten lezen over onderwerpen en thema's die hen aanspreken, en door de boeken die ze lezen te verbinden aan de wereld om hen heen. In een onderzoek naar de leeswereld van jongeren tussen 12 en 20 jaar (Sikkema, 2021) gaven jongeren aan dat het van belang is om boeken

In plaats van nieuwe media en games als een bedreiging te zien, kunnen ze ook aangewend worden om jongeren juist aan het lezen te krijgen.

beter zichtbaar te maken in hun leefwereld. Ze zijn niet altijd op de hoogte van het aanbod, en vinden het moeilijk om boeken te kiezen op basis van titel en achterflap of met behulp van bestaande zoeksystemen. Ze hebben dus meer concrete aanknopingspunten nodig.

Jongens gamen meer

Het bevorderen van de leesmotivatie lijkt met name van belang voor jongens. Jongens lezen minder en gamen meer. Niet omdat ze gamers zijn, maar omdat ze jonge mannen zijn. Gamende jongemannen lezen net zo veel (of weinig) als niet-gamende jongemannen. Leeftijd en geslacht zijn bepalende factoren voor het lezen, niet het gamegedrag. Jongens lezen minder dan meisjes, en hoe ouder ze zijn, hoe minder ze lezen. In plaats van nieuwe media en games als een bedreiging te zien, kunnen ze ook aangewend worden om jongeren juist aan het lezen te krijgen. Bijvoorbeeld door de vorm aan te passen: een boek niet als een geheel maar als losse hoofdstukken te serveren, zoals afleveringen in een seizoen van een serie. Zelfs de allerkleinste vorm van verhalen in brokjes te serveren blijkt vruchten af te werpen, zoals de prijswinnende app *Immer* van Niels 't Hooft laat zien. (Zie ook het artikel *Leesapps bevorderen het leesplezier in Bibliotheekblad 7-2021*.)

Er wordt geëxperimenteerd met allerlei nieuwe vormen van online verhalen vertellen, zoals een roman verpakt als game of app, literaire podcasts, snapstories en virtuele poëzie. Ook in het literatuuronderwijs zijn vormen van digitale literatuur op hun plaats, juist vanwege de alomtegenwoordigheid van digitale technologieën in het dagelijks leven (Bluijs et al., 2021).

Met verhalende videogames en verhalen die als een apps op de telefoon te volgen zijn, begint het onderscheid tussen (lineaire) tekst en games verder te vervagen. De lezer kan navigeren door deze verhalen, maar ook zelf elementen toevoegen, het verloop van het verhaal bepalen of de dialoog aangaan met de makers en met andere lezers. Hierdoor vervaagt de grens tussen auteur en lezer (Dresscher et al., 2017), maar ook het verschil tussen lezer en gamer lijkt hiermee te vervagen.

Jongeren vertoeven wel degelijk graag in fictieve werelden: ze besteden veel tijd aan het kijken van videoserieën en het spelen van games. Het ligt voor de hand om verhalende games te gebruiken als brug of schakel naar het lezen van verhalende fictie. Met name het lezen van literaire fictie is goed voor de leesvaardigheid: zo blijkt uit het PISA-onderzoek dat 15-jarigen die veel en vaak fictie lezen beter scoren op tekstbegrip dan tieners die dat niet of nauwelijks doen (Jerrim & Moss, 2019).

Readification

En zo zou een kruisbestuiving tussen verschillende narratieve media een deel van de onwillige lezers het cruciale zetje kunnen geven om vaker een verhaal te lezen. Dat was ook de insteek van gameontwikkelaar Ubisoft, die de Leescoalitie heeft benaderd voor het opzetten van een pilot waarin gamende jongeren aanzet zouden worden tot het lezen van verhalen. Het idee achter de pilot is om leesplezier bij jongeren aan te wakkeren door ze te bereiken op een plek waar ze al graag zijn en waarbij het lezen

van verhalen heel goed past: de fictieve wereld van games. Ronald Giphart en Margje Woodrow schreven twee verhalen die zich afspelen in de wereld van de game *Assassin's Creed*. De verhalen, voorzien van visuals, videobeelden en geluidseffecten en pop-ups met extra uitleg, werden gepubliceerd in de Ubisoft Special-app die hoort bij de game. Deze heeft meer dan 100.000 gebruikers.

De media-aandacht en app-statistieken van beide verhalen zijn door marketingbureau 2Basics in kaart gebracht. Er waren gedurende de pilot (3 weken) bijna 57.000 nieuwe downloads van de Ubisoft Special. Ter vergelijking: een gamepromo (korte uitleg van een game, weinig woorden, visueel) heeft gemiddeld 8400 downloads. De verhalen werden in totaal zo'n 60.000 keer geopend, 29 % van de gebruikers las ten minste een van beide verhalen uit.

Waardering en leesintentie

Op verzoek van Stichting Lezen en de KB heeft GfK aanvullend onderzoek gedaan naar de houding, waardering en leesintentie van 212 jongeren (15-18 jaar) na het lezen van verhalen in de app. De onderzoeksopzet had een aantal beperkingen, zoals privacywetgeving en afspraken met uitgevers waardoor bijvoorbeeld het direct doorlinken naar titels in de online bibliotheek niet mogelijk was. Daarom is gekozen om te werken met een panel, waar aan jongeren werd gevraagd om de app te downloaden en de verhalen te lezen, waarna zij een aantal vragen beantwoordden.

Al met al zien we goede resultaten voor de pilot. Er vindt daadwerkelijk leesgedrag plaats in de app, de visuals en geluiden dragen positief bij aan het verhaal en de beoordelingen zijn positief. Wel zien we dat het met name lezende jongeren zijn die de verhalen hebben bekeken/gelezen. Ook zien we dat jongeren de verhalen niet altijd uitlezen. *Assassin's Creed*-spelers reageren het positiefst op de verhalen.

Diep of fragmentarisch lezen

Het is de vraag of het lezen van een kort verhaal vergezeld van beeld, geluid en pop-ups met extra informatie zal aanzetten tot geconcentreerd, diep lezen (close reading), of juist tot fragmentarisch lezen dat eigen is aan lezen via beeldschermen. Maar beide leesvormen zijn onderdeel van de leeservaring, en ervaren lezers switchen juist tijdens het lezen vaak van de ene naar de andere leesmodus (Van de Ven, 2021).

Het zoeken naar nieuwe manieren om het lezen bij bepaalde doelgroepen te bevorderen is toe te juichen, dus ook het lezen via games. Dat neemt niet weg dat elke (mogelijke) lezer iemand nodig heeft die hem (of haar) wegwijst in de wereld van verhalen, die hem de drempel van de eerste regels van een tekst overdraagt en hem zo de kans geeft om werkelijk in een verhaal te komen. Chambers (2011) noemt dat een 'enabling adult' – dat kan een leerkracht zijn, een ouder of, bijvoorbeeld, een bibliothecaris.

Naschrift

De literatuurlijst bij dit artikel vindt u op: bibliotheekblad.nl/bronnen

Theo Kemperman, directeur Bibliotheek Rotterdam

‘Ik wil alles van alles weten’

Op de vraag of hij directeur van de openbare bibliotheek van Rotterdam wilde worden, zei boekenliefhebber Theo Kemperman bijna zeven jaar geleden volmondig ja. Hij stapte zijn nieuwe favoriete stad ter wereld binnen – een stad vol uitdagingen, waarin hij zich kan vastbijten op een manier die hem eigen is.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Hoe werd je directeur in Rotterdam?

Het meest directe antwoord is: ik ben gevraagd om hier directeur te worden. Het is niet de baan geweest waar ik altijd al naar op zoek was: deze kans is me in de schoot geworpen. Wel heb ik altijd al een zeer boekrijk leven gehad. Mijn ouders waren allebei veellezers; met name mijn moeder las heel veel, vooral fictie. Omdat je nu eenmaal niet eindeloos boeken kunt blijven kopen, was de bibliotheek binnen ons gezin een belangrijke plek. Totdat ik biologie ging studeren in Amsterdam: toen begon ik boeken te kopen, bij De Slegte. Ik glipte meerdere keren per week naar binnen en zette de boeken die ik wilde hebben achter andere, om de kans te verkleinen dat een ander ze zou pakken. Als ik aan het einde van de maand genoeg geld over had, haalde ik de boeken tevorschijn en rekende ik af. Ik speel ook viool. Voor mijn bladmuziek ging ik met een groepje kamermuziekvrienden naar de OBA. Daar liepen we steeds weer naar buiten met een stuk of zes partituren per persoon onder de arm. Dankzij de bibliotheek konden we eindeloos veel muziek uitproberen. Al sinds mijn studententijd ben ik een echte boekenkoper en -verzamelaar. Ik heb nu eigenlijk mijn eigen thuisbibliotheek. Dat betekent dat ik in de laatste jaren voor mijn directeurschap niet eens actief lid was van de bibliotheek.

Hoe maakte je toch de overstap naar de bibliotheek?

Na mijn afstuderen werd ik wetenschapper. Ik ben gepromoveerd in de evolutiebiologie. Die tak van de biologie gaat in feite over alles: om uitspraken te kunnen doen over afstamming en verwantschap, moet je iets weten over ecologie, genetica, paleontologie, noem maar op. Dat past goed bij het feit dat ik een echte generalist ben: ik wil alles van alles weten. Ik zou mijn leven lang ongelukkig zijn geweest als ik me toen al had moeten specialiseren. Daarna kwam ik in de cultuursector terecht. Ik werd directeur van een klein natuurmuseum in het oosten van het land. Het voordeel van zo'n kleine organisatie is dat je alles zelf kunt doen: communicatie, management, educatie, tentoonstellingen, financiën – we deden het allemaal met vier man. Dat maakte mij als generalist natuurlijk

enorm gelukkig. Na die baan was ik een aantal jaar directeur van verschillende musea in Nederland, die allemaal opereerden op het snijvlak van publiek en privaat. Toen ben ik voor mezelf begonnen. Ik had een misschien wat vreemd adagium: de helft pro Deo, de helft pro Theo. Ik zat in talloze stichtingen en besturen om partijen te helpen. De helft van mijn tijd wilde ik kunnen declareren en met de andere helft wilde ik de wereld vooruithelpen. Dat haalde de druk weg om te moeten presteren. Minder geld, maar nog steeds een fijne boterham en een prettige, volle agenda.

En toen kwam Rotterdam op je pad ...

Vanuit mijn pro-Deowerk deed ik een klus samen met Museum Meermanno. Vanuit de directeur met wie ik daar samenwerkte kreeg ik de vraag of ik geen directeur kon worden van de openbare bibliotheek in Rotterdam – zij was toen voorzitter van de raad van toezicht van Bibliotheek Rotterdam. Er was een acuut probleem, en ik leek daar de oplossing voor te zijn. Op maandagochtend kreeg ik een telefoontje, diezelfde middag kwam ik op gesprek en een maandag later zat ik hier – aanvankelijk vanwege het afbreukrisico ad interim, maar al na zes maanden vast. Na drie dagen wist ik: dit is de plek voor mij. De plaats van de bibliotheek in de levens van zo veel mensen en een instelling met zo'n rijke geschiedenis waren erg inspirerend. Ook kenden de stad én de bibliotheek veel uitdagingen: de verzelfstandiging van de bieb was niet op alle fronten even gemakkelijk verlopen, waardoor ik direct op veel dossiers veel voor de organisatie kon betekenen. Er was ook iemand nodig die rust bracht, en dat mocht ik, ondanks mijn drukke natuur, gelukkig zijn. Hier kan ik me alle dagen van de week in vastbijten, voelde ik. Ook de grote betrokkenheid van alle collega's voelde direct als een warm bad. Bovendien was het fijn om na al die korte klussen eindelijk weer eens regulier onderdeel uit te maken van een organisatie. Ik wilde mijn 250 nieuwe collega's graag van dichtbij leren kennen. Daarom heb ik de eerste twee jaar op tweewekelijkse basis met steeds een nieuwe groep van circa tien medewerkers ontbeten. Die leerden daardoor ook elkaar kennen. We hebben een groot werkgebied, dus het kan heel goed dat je elkaar nog nooit bent tegengekomen. Wat daar ontstond, was mooi om te zien.

Wat kon je voor de bibliotheek en voor de stad betekenen?

Ik heb geprobeerd alle verstoorde relaties die in de loop der jaren waren ontstaan weer tot rust te brengen en om te buigen naar een positieve, gezamenlijke blik op de toekomst. Ik verhuisde al vrij snel van Amsterdam, waar ik veertig jaar gewoond had, naar Rotterdam. Na mijn werk ga ik vrijwel altijd op pad om, vaak nieuwe, partners in de stad te ontmoeten. De uitnodigingen

Foto: Bibliotheek Rotterdam

Theo Kemperman: 'De takken van de cultuursector, waaronder de bibliotheek, waarin ik tot nu toe heb gewerkt zijn verschillende continenten op dezelfde mooie planeet.'

blijven komen: ik leer er enorm veel van en smeed er vaak nieuwe allianties voor de bibliotheek. Voor mij is dit echt de mooiste stad van Nederland. Collega's worden ook nog wel eens gek van mij en alle inspiratie die ik uit de stad haal. Alle ideeën die ik krijg of aangereikt krijg, moet ik gedoseerd teruggeven aan de organisatie. En toch: iedereen heeft het beste met de organisatie én met mij voor, zo voelt dat echt. Samen bouwen we aan een bibliotheek die de stad zo goed mogelijk kan dienen. Toch was het geen gemakkelijke weg. Ik was de vierde directeur in vijf jaar – zo moeizaam verliep die zelfstandiging en zo veeleisend waren de heel diverse fases van zo'n proces. Bovendien is Rotterdam een complexe stad, met veel verschillende vraagstukken. Kijk maar naar de geschiedenis van de stad: de havenindustrie trok vanuit allerlei gebieden hardwerkende maar laaggeschoolde hulptroepen naar deze stad. Nog steeds zien we daarvan de weerslag in de geletterdheidscijfers: we zijn de twijfelachtige recordhouder in Nederland van het hoogste percentage laaggeletterden – 21 procent. We moeten ons al enorm inspannen om dat getal niet te laten stijgen. Daardoor zie je in deze stad ook veel andere vormen van kansenongelijkheid. Rotterdam is een hyperdiverse stad, waardoor specifieke maatschappelijke en culturele uitdagingen ontstaan. Voor ons als bibliotheek liggen hier dus grote vragen, die we met alle mogelijke denkbare partners in de stad oppakken. Dat is voor mij de allergrootste drive in mijn werk. Dat ik die kans heb gekregen, is misschien wel het mooiste wat me ooit is overkomen. Deze functie past mij als een tweede jas.

Je deed je intrede tegelijkertijd met de Wsob, begin 2015.

De bibliotheek is een heel algemene instelling, met ontzettend veel verschillende taken waarin de Wsob structuur, focus en netwerkdenken gebracht heeft. Met de komst van de Wsob werden we ook gestimuleerd meer vraaggericht dan aanbodgestuurd te werk te gaan. Veel deden we hier al, wat de omslag heel natuurlijk maakte. Voor mij bestond er geen oude manier van werken – ik viel met de Wsob met mijn neus in de boter van het nieuwe werken. Ik was heel blij dat de organisatie destijds de uitdaging met mij aandurfde. Op mijn cv stonden prachtige zaken op het gebied van wetenschap, cultuur, ondernemen en veel meer, maar ze waren op het eerste gezicht lang niet allemaal relevant voor het directeurschap van de bibliotheek. Maar juist omdat het werkveld van de bibliotheek veel ruimer werd ingevuld, sloot dat weer heel goed aan bij mijn brede cv. Ik denk dat ik mijn meerwaarde inmiddels bewezen heb: op alle fronten zijn er nieuwe allianties op ons platform werkzaam, en vooral de nogal gevoelig geworden relatie met de gemeente heb ik kunnen ombuigen tot een hartelijke relatie met een groot wederzijds vertrouwen en elkaar het nodige gunnen.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik zie mezelf als toegankelijk, empathisch, enthousiast, vertrouwen gevend en veeleisend. Ik jaag mensen niet over de kling, maar het risico van mijn enthousiasme is wel dat ik anderen overvraag. Ik probeer het beste uit de mensen te halen door ze heel erg vrij te laten en ze hun eigen grenzen te laten verkennen. Dat doe ik in principe op afstand, door op mijn handen te zitten, maar als men even wil sparren, zitten we meteen in het onderwerp. In- en uitzoomen. Ik

heb een enorm vertrouwen in mijn collega's. Je moet veel doen om dat te beschamen, maar ik heb ook geleerd om wanneer het minder lekker loopt elkaar aan te spreken op professionaliteit. Wel ontstaat er onbegrip als ik in dat complexe netwerk van de bibliotheek lijnen heb uitgezet en anderen daar onzorgvuldig mee omgaan. Maar ook dan draai ik snel weer bij. Ik ben me enorm bewust van de enorme hoeveelheid middelen die wij krijgen en de taak die we in ruil daarvoor moeten vervullen. We hebben veel bestuurlijke goodwill nodig, en die krijgen we ook – mede dankzij het sterke landelijke, provinciale en lokale netwerk dat we als bibliotheeksector hebben. Tegelijkertijd zijn we afhankelijk en kwetsbaar. Daar moet je zorgvuldig mee omgaan en voortdurend in investeren.

Op welke prestatie ben je trots?

De bibliotheek en de stad zijn in hun huidige vorm een uitstekende match met elkaar. De stad gelooft gelukkig in het belang van een volkspaleis als centrale bibliotheek met een breed lokaal netwerk van vestigingen en partners, dicht bij de burger. Eerder zou het aantal vestigingen vanwege de bezuinigingen bij de gemeente als gevolg van de financiële crisis van 2008 van 26 teruggebracht worden tot zes, en toen ik kwam waren ze daar al een heel eind mee op weg. Maar de impact daarvan op de gebruikers was dramatisch. Inmiddels verzelfstandigd hebben we dat beleid met de gemeente om kunnen buigen en groeiden we weer naar inmiddels 21 vestigingen. Zonder extra middelen, overigens. Om het betaalbaar te houden, zitten we vanaf nu bij voorkeur niet meer alleen in een pand, maar altijd met een partner. De vestigingen zijn kleiner en flexibeler ingericht, en leveren maatwerk in de wijk – geen standaard meer dus. Bovendien hebben we in de tijd dat we het met minder vestigingen moesten doen ook nog eens een hechte samenwerking met scholen opgetuigd: we bedienen 173 basisschoolvestigingen via het concept van de Bibliotheek op school. Ik ben er trots op dat we ook dat overeind hebben weten te houden. Inmiddels hebben we net een enorme reorganisatie achter de rug waarbij we platter zijn geworden, de verantwoordelijkheden en bevoegdheden lager in de organisatie zijn komen te liggen en we met de zelfde formatie uiteindelijk meer kunnen betekenen voor onze gebruikers.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren?

Wat is het verschil?

De takken van de cultuursector, waaronder de bibliotheek, waarin ik tot nu toe heb gewerkt zijn verschillende continenten op dezelfde mooie planeet. Musea spreken bijvoorbeeld een wezenlijk andere doelgroep aan dan de bibliotheek. De bibliotheek is er echt voor iedereen op een buitengewoon laagdrempelige manier. Dat is een wezenlijk verschil met vrijwel alle andere cultuurpartners. In de bibliotheek werken mensen bovendien vaak al heel lang. Ze zijn werkelijk zielsbetrokken bij het bedrijf. Dat is voor mij als relatief nieuwe directeur in het vak ook een uitdaging: mijn collega's weten ontzettend veel en hebben bakken met ervaring, waardoor je als manager niet altijd even goed op de hoogte van de details bent als zij. Daarom hebben we besloten in deze organisatie de beslissingen die betrekking hebben op het primair proces niet top down maar bottom up te nemen. Dat maakt het werken hier nog prettiger.

Heb je hobby's?

Te veel. Toen ik hier in Rotterdam kwam wonen, heb ik nog een nieuwe hobby ontwikkeld: roeien. Ik woon vlak bij de Rotte, waar ik drie keer per week train, meestal, toch ook vanwege de uitdaging, in een snelle skiff. Dat had ik veertig jaar geleden al moeten doen op de Amstel, wat is dat een geweldige sport. Lekker op het water in de natuur, zomer en winter. Ook heb ik met veel plezier gewerkt aan de verbouwing van ons huis. We wonen in de bovenste verdiepingen van een oude school. Daar zijn mijn man en ik een halfjaar lang 'dag en nacht' mee bezig geweest. We hadden onszelf bij de verbouwing een extra doel gesteld: we wilden iedereen die meewerkte uit Rotterdam thuis laten komen. En wat bleek? Iedereen was even deskundig en vooral heel prettig in de omgang. Ik heb mijn ogen uitgekeken. Verder speel ik nog steeds viool. In ons huis hebben mijn man en ik een concertzaal voor zo'n zestig gasten ingericht, waar we eens in de paar maanden een kamermuziekconcert organiseren. De opbrengst van de kaartjes gaat naar de musici. Mijn man is beroepsmusicus, dus we hebben een mooi netwerk van topmusici waaruit we kunnen putten.

Heb je ook nog tijd om te lezen?

Ik lees nog altijd graag, met name non-fictie. Ik heb er minder tijd voor dan ik zou willen. Afgelopen zomer las ik Erasmus: dwarsdenker van Sandra Langereis – een prachtig boek over een van

mijn favoriete historische figuren. Ik heb een bijzondere interesse in de klassieken. Erasmus is als humanist een poort naar die wereld. Dat wij als openbare bibliotheek van Rotterdam de Erasmuscollectie mogen beheren, is voor mij een groot cadeau. Ik geloof dat je het heden niet goed kunt begrijpen zonder weet te hebben van het verleden. Denk aan de geschiedenis van Rotterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog: die kennis is onontbeerlijk om deze stad te begrijpen. Dat we na de verzelfstandiging samen hebben gewerkt aan de gemeenschappelijke ontsluiting van de Erasmuscollectie, zorgde voor een prachtige verbinding die na die slopende reorganisatie hard nodig was. We deden het met de hele bibliotheekfamilie. Het was een mooie afsluiting van een lange periode van onzekerheid.

Wat weten maar weinig mensen over jou?

Ik heb een wetenschappelijke verzameling mariene mollusken, weekdieren dus. Ik ben daar als jongetje mee begonnen en het houdt me nog steeds bezig. Ik weet alles van de taxonomie en herkomst. Ik heb er ook mijn promotieonderzoek aan gewijd. Mijn hele verzameling neemt een volle kamer in beslag. Het geheel stond lange tijd bij mijn ouders, maar sinds mijn verhuizing heb ik er eindelijk zelf plek voor. In de coronaperiode heb ik de hele verzameling gedigitaliseerd en netjes ingedeeld. De volgende stap: op reis naar nieuwe gebieden om mijn collectie uit te breiden, als de omstandigheden het weer toelaten.

Theo poseert met huisgenoot Mimi.

Foto: uit de privécollectie van Theo Kemperman

Toekomstverkennen door Freija van Duijne (2019)

‘Inspelen op steeds sneller opeenvolgende ontwikkelingen’

Mijn bibliotheekloopbaan van bijna dertig jaar is begin maart 2020 geëindigd, en nu kom ik terug als klant en student. Ter voorbereiding op een bestaan als zelfstandig adviseur studeer ik bedrijfskunde. Bij OBA StudyShare, een geweldige studiefaciliteit, wil ik me in alle rust voorbereiden op het tentamen Strategie van organisaties. En dan, daar op de zesde verdieping, voel ik plotseling hoe een boek naar me staat te gluren vanaf een uitstaltafel. Het is getiteld *Toekomstverkennen: het ultieme denken in organisaties*. Dat boek moet mij hebben, zoveel is duidelijk! De auteurs hebben beiden een lange staat van dienst als futurologen bij overheden en grote bedrijven. Het is een beroep waar je mee voor de dag kunt komen op feestjes. Futurologie doet denken aan plaatjes van mensen in bizarre trainingspakken die ruimteschipachtige huizen bewonen. Amusant, maar niet echt nuttig. Voorspellingen over de toekomst komen immers toch nooit uit. De toekomst zal er inderdaad anders uitzien dan je wildste fantasieën, betogen de schrijvers, maar juist daarom hebben organisaties toekomstverkenner nodig. Die brengen denkprocessen op gang waarmee men op een andere manier naar de werkelijkheid gaat kijken. En dat is nodig, want organisaties krijgen het steeds moeilijker om zich staande te houden. Zo’n andere manier van kijken maakt het mogelijk om – houd je vast, nu wordt het spannend – ‘zwakke signalen op te vangen uit de toekomst’. Op basis daarvan kan de organisatie voortdurend haar strategie bijstellen en zo nodig radicaal omgooien. Het boek verscheen in 2019. Niemand, ook de schrijvers niet, kon weten dat de wereld een jaar daarna in een pandemie zou belanden die het dagelijks leven compleet zou verstoren. Toch was het risico van zoönose al langere tijd bekend. Het was niet de vraag óf er zo’n ontwrichtende ziekte zou opduiken maar wanneer. De ‘zwarte zwaan’ overviel ons desondanks, als een dief in de nacht. In de bubbel van het heden, in de waan van de dag, zien we kruipende processen over het hoofd. Maar ze zijn er en ze brengen ons ongemerkt naar kantelmomenten: ingrijpende gebeurtenissen waardoor de wereld er plotseling heel anders uitziet. De auteurs bieden hun lezers een futurologische gereedschapskist. Het boek geeft een overzicht van kennis en vaardigheden uit hun vakgebied, waarmee mensen die zich daartoe geroepen voelen, de rol van toekomstverkenner op zich kunnen nemen in hun organisaties. Zij brengen de noodzakelijke denkprocessen op gang en maken een wendbare, permanente strategievorming mogelijk. Zo kan hun organisatie beter inspelen op de ongelooflijke ontwikkelingen die elkaar steeds sneller opvolgen. Twintig jaar geleden werd duidelijk dat boeken uitlezen terrein verloor als *core business* van de bibliotheek. Met horten en stoten vond de branche zichzelf opnieuw uit en schoof de ontmoetings- en verblijfsfunctie naar voren: een bibliotheek van vlees en bloed werd geboren. Juist die nieuwe invulling werd echter in 2020 plotseling problematisch. Hoe kan de branche zich teweerstellen tegen de tegenstrijdige eisen die de werkelijkheid telkens op haar afvuurt? Ik nodig mijn voormalige collega’s uit om het boek *Toekomstverkennen* ter hand te nemen. Veel wijsheid én plezier gewenst bij het aangaan van alle uitdagingen!

Naam: Janneke Dullemond (54)

Beroep: Organisatieverkenner/tekstschrijver bij jannekedullemond.nl en student bedrijfskunde aan de Open Universiteit.

Bibliotheek: Centrale OBA.

Bibliotheeklid: Vanaf 1973 jeugdlid in Amstelveen, vanaf de jaren '80 OBA-lid.

Hoe vaak kom je in de bibliotheek? Zo'n twee keer per maand.

Wat leen je zoal? Non-fictie over uiteenlopende onderwerpen en een enkele roman.

Neem je wel eens deel aan bibliotheekactiviteiten? Ja, aan StudyShare! Gefocust studeren in een afgesloten zaal, met tussendoor goede koffie en leuke gesprekken. Helaas is StudyShare er maar enkele periodes per jaar.

Mening over jouw bibliotheek: Perfect: fijne collectie en fraai uitzicht. Verbetersuggestie: stille werkplekken zoals bij StudyShare, buiten de herrie van de roltrappen.

V-smart maakt je slimmer

want beter is niet altijd duurder

en daarom kozen al tientallen grote en kleine openbare en academische bibliotheken voor onze oplossingen.

Meer info op <https://www.infor.com/nl-nl/products/library-information-solutions>
Blog: <https://www.infor.com/nl-nl/blog?product=library-and-information-systems>

Bieb SYSTEMEN

Postbus 86, 7440 AB Nijverdal
Telefoon: 050 - 318 60 18
Email: info@biebsystemen.nl
Internet: www.biebsystemen.nl

Bibliotheken hebben de afgelopen jaren ingespeeld op de veranderingen in de markt. Met concepten, zoals in de retail gebruikt, zijn er nieuwe presentatietechnieken ontwikkeld om de consument, de bibliotheekbezoeker, aan zich te binden. Frontale presentatie en tafels maken het veel overzichtelijk en aantrekkelijk om te zoeken naar nieuwe boeken. Net als gebruikelijk in de retail moeten formules worden bijgesteld en aangepast. Wijzigingen moeten het voor de klanten aantrekkelijk maken om steeds weer te komen. Bieb Systemen, onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, kan hierbij ondersteunen. Op het gebied van hout, metaal, draad en kunststof beschikken we over veel know how en een hypermodern machinepark.

Van Keulen realiseert wat vormgevers ontwerpen!